

UPPLANDSMUSEET 2022

VERKSAMHETSBERÄTTELSE OCH ÅRSREDOVISNING

UPPLANDSMUSEET

INNEHÅLL

INLEDNING	3
UPPLANDSMUSEET	4
KUNSKAPSUPPBYGGNAD	6
VÅRD AV SAMLINGAR OCH MILJÖER	18
PUBLIK VERKSAMHET	24
HEMSLÖJD	38
ÖVRIG VERKSAMHET	42
– Upplands Fornminnesförening och Hembygdsförbund	
BESÖKSSTATISTIK	44
ÅRSREDOVISNING	46

Omslagsbilder:

Bild 1 Halmtaksläggare Eje Arén lägger om halmtaket på Kvekgården. Foto Göran Ulväng

Bild 2 Familj som spelar Hnefatafl framför Gamla Uppsala museum. Foto Gamla Uppsala museum

Bild 3 Slåtter på Disagården. Foto Frida Gereonsson

Bild 4 Upplandsmuseet i Akademikvarn speglar sig i Fyrisåns vatten. Foto Anders Tukler

Redaktör: Monica Tägtström Bergman

Grafisk form och produktion: One Of The Faces 2023.

INLEDNING

Det går inte att säga annat än att det har varit en intensiv period sedan jag började min tjänst som landsantikvarie och museichef den 1 augusti – intensiv, men också rolig. Det har tagit lite tid att komma in i verksamheten, men jag har för varje kunskapssteg jag tagit blivit mer och mer imponerad av den verksamhet som bedrivs vid museet. Museet jobbar kontinuerligt utifrån målsättningen att nå ut med kunskap om Uppsala läns kulturarv till hela regionen, och jag tors säga att vi dessutom gör det bra.

År 2022 har präglats både av efterdyningarna av pandemin och, inte minst, de konsekvenser som det ryska anfallskriget mot Ukraina medfört för hela samhället. Verksamheten har känt effekterna av stigande priser, långa leveranstider och brist på material och komponenter.

Det finns förstås även andra utmaningar. Ett flertal av dessa har vi gemensamt med andra läns museer. Såväl ekonomi och kompetensbehov som lokal- och samlingsfrågor utgör fokus för kommande utvecklingsarbete för att verksamheten ska kunna vara fortsatt livaktig. Frågor om armlängds avstånd och om museernas roll i samhället kommer vi alla att behöva fortsätta att försvara. Vår utgångspunkt är att museerna är fria och självständiga kunskapsorganisationer, och att vi som museiverksamhet vill vara med och stärka arbetet med social och kulturell hållbarhet i region Uppsala. Vi ska vara ett kulturhistoriskt nav som gör skillnad!

En mycket glädjande del i arbetet med att fortsätta utveckla region Uppsalas kulturella styrka och internationella lyskraft är att Gamla Uppsala museum tillhör Stiftelsen Upplandsmuseet sedan årsskiftet 21/22. Under året har arbetet med att få ihop verksamheterna pågått, och även om det fortfarande återstår en hel del arbete så har stora steg tagits. I denna process så har också Stiftelsen Upplandsmuseet blivit en starkare och tydligare aktör inom besöksnäringen, och vi kan genom verksamheten i Gamla Uppsala nå helt nya internationella besökare – det är verkligen fantastiskt roligt! Verksamheten har stor potential, men det kommer krävas kraft, tid och andra resurser för att fortsätta utvecklingsresan mot en verksamhet som behöver vara i världsklass. Det är också en resa som vi ser fram mot att göra.

Vi har under 2022 även påbörjat ett internt arbete med att utveckla organisationen, styrningen och arbetsmiljön. Arbetet är helt nödvändigt, och delar av det grundlades redan innan jag blev ombord. Vi har bland annat börjat arbeta med samverkan, vilket är ett mycket viktigt steg i arbetet med att skapa en effektiv organisation där alla mår bra. Givetvis finns det även andra områden där vi påbörjat utvecklingsarbeten, bland annat rörande beslutsformer, ledarskapsutveckling och med att följa upp den psykosociala arbetsmiljön på ett effektivt sätt. Jag tror att vi genom denna utveckling kommer få en organisation som mår bra och som verkar med stor transparens och högt förtroende.

Redan idag har vi en verksamhet som är mycket efterfrågad. Även om besökstalen för museibygnaden inne i centrala Uppsala inte riktigt har återhämtat sig jämfört med perioden innan pandemin (något som kommer att förändras när det intensiva basutställningsarbetet slutförts och vi kan öppna upp dörrarna till ett i stort sett helt nytt museum år 2024), ser vi att besökssiffrorna på både Gamla Uppsala museum och Disagården är rekordhöga. Vi ser också hur efterfrågan på vårt digitala utbud ökat – vår samling är den fjärde mest eftersökta i Sverige på DigitaltMuseum, det är bara ett par stora statliga museer som ligger över oss på den listan. Vi ser också en stor efterfrågan på våra tjänster inom såväl kulturmiljö som arkeologi, och vår forskningsverksamhet ligger i framkant och driver museernas största forskningsnätverk.

Det här är verkligen en verksamhet som vi kan känna stolthet över, och som jag är mycket glad över att få ansvara för.

Stefan Lundblad

Landsantikvarie/länsmuseichef

UPPLANDSMUSEET

VISION

Vår vision är att vara ett kulturhistoriskt nav – som gör skillnad. Vi arbetar för en bättre värld för både individ och samhälle och vi gör det generations- och kulturövergripande. Vi vill vara ett självklart nav för uppländsk kulturhistoria. En samlande mittpunkt och mötesplats. Vi gör skillnad genom att hjälpa människor att se sig själva som en del av Upplands historia – en historia som skapar tillhörighet och identitet.

UPPDRAG

Upplandsmuseet är en stiftelse. Stiftelsens ändamål är att upprätta och för allmänheten hålla tillgängligt ett kulturhistoriskt museum för Uppsala län och de delar av Uppland som ligger i Stockholms och Västmanlands län, i samråd med motsvarande organ i de respektive länen.

VERKSAMHET

Upplandsmuseet ska spegla en levande och engagerande kulturhistoria som görs tillgänglig för alla. Till denna kopplas frågor om nutid och framtid med utgångspunkt från en kritisk och vetenskaplig grund. Genom dialog och samverkan eftersträvas långsiktighet i arbetet som kan bidra till en hållbar regional och kulturell utveckling.

Upplandsmuseet är ett museum med ett regionalt uppdrag. Vi möter regionens invånare på många olika platser i länet. Genom en bred verksamhet utforskar, vårdar och tillgängliggör vi länets kulturarv.

Med vår kulturhistoriska kunskapsbank och expertkompetens är vi en aktiv och inspirerande resurs för samhälle och individ. Vi arbetar med kunskapsuppbyggnad genom forskningsprojekt, arkeologi, insamling av föremål och undersökningar av kulturmiljö och samtid.

Vi levandegör, skapar och sprider kunskap genom utställningar och publika aktiviteter. Vi har omfattande pedagogisk verksamhet och arbetar för att främja, bevara och utveckla regionens hemslojd.

Vi skapar innehåll och kommunicerar aktivt via museets hemsida och andra digitala kanaler och plattformar.

UPPLANDSMUSEETS ROLL I REGION UPPSALA

Region Uppsala ingår i kultursamverkansmodellen. Där ingår Stiftelsen Upplandsmuseet, som erhåller statliga och regionala årliga verksamhetsbidrag. Dessutom erhålls verksamhetsbidrag för kulturområdet hemslojd. Stiftelsen Upplandsmuseet svarar också för Upplands Fornminnesförening och Hembygdsförbunds kanslifunktion.

Till grund för överenskommelsen mellan Region Uppsala och Upplandsmuseet ligger den regionala kulturplanen "Kultur i en nyskapande kunskapsregion: Region Uppsalas kulturplan 2019-2022", där kulturpolitiska mål och prioriteringar formulerats. Genom samverkan bidrar båda parter till att målsättningarna för perioden uppnås.

Upplandsmuseets verksamhet ska vara tillgänglig för så många som möjligt i hela länet. Den genomsyras av både ett kulturhistoriskt och samtida mångfaldsperspektiv. Vi främjar allas möjlighet till kulturupplevelser och uppmuntrar till bildning och livslångt lärande. Vi är lyhörda och öppna i dialogen med alla länsinvånare. Vi arbetar med ett normkritiskt förhållningssätt för jämlikhet och funktionsrätt. Som kulturarvsinstitution arbetar vi för ett kulturarv som bevaras, används och utvecklas. Vi vill verka för ett aktivt hållbarhetsarbete med en hög kulturell delaktighet och är en viktig aktör i att skapa förutsättningar för en attraktiv livsmiljö i Region Uppsala. Detta görs utifrån ledorden: Kunskap -Inspiration -Reflektion -Dialog.

UPPLANDSMUSEETS LÅNGSIKTIGA MÅL 2022-2024

STÄRKTA KUNSKAPSUPPLEVELSER OCH LIVSLÅNGT LÄRANDE

Vi arbetar för att Upplands kulturhistoria och kulturmiljöer utforskas, bevaras och tillgängliggörs. Vi

Upplandsmuseet i Akademikvarn speglar sig i Fyrisåns vatten med Domkyrkan bakom sig. Foto Anders Tukler

är en viktig kunskapsinstitution och samhällsresurs för regionens invånare. Med vilja och kraft låter vi kulturarvet bidra till kunskap och nya perspektiv på dåtid, samtid och framtid. Vi stärker kunskapsupplevelser och det livslånga lärandet genom satsningar utifrån kunskapsprogrammet, nya basutställningar och levandegörande av våra museimiljöer.

SAMVERKAN SOM ÖKAR KUNSKAPEN OM UPPLANDS KULTURHISTORIA OCH KULTURARV

Genom lokal, kommunal och regional samverkan ökar vi kunskapen om Upplands kulturhistoria och kulturarv. Samverkan sker genom kulturhistoriskt och pedagogiskt kunskapsutbyte med olika aktörer. Vi är en kunskapsresurs, rådgivare och samarbetspartner. Vi har en bredd i vår verksamhet och är aktiva i hela regionen.

DIGITAL NÄRVARO

Vi tar tillvara och utvecklar digitaliseringens möjligheter för att samla in, bearbeta och sprida kunskap i hela regionen. Med en fortsatt digitalisering

inom verksamhetens olika fält ges förutsättningar för långsiktig hållbarhet. Den digitala närvaron öppnar också upp nya sätt att möta och interagera med länets invånare.

EN HÅLLBAR VERKSAMHET

För en hållbar framtid genomlyser vi verksamheten och formulerar mål med utgångspunkt i de globala hållbarhetsmålen - Agenda 2030. Vår avsikt är att stärka museets arbete för hållbar utveckling inom tre områden: det ekonomiska, det sociala och det miljömässiga.

EN EFFEKTIV ORGANISATION MED MEDARBETARE SOM TRIVS OCH UTVECKLAS

Upplandsmuseet ska vara en arbetsplats där medarbetare trivs och utvecklas. Vi arbetar för transparens och tydlighet i ledarskap och beslutsprocesser. Vi ska ha välfungerande rutiner, kommunikation och arbetssätt för en effektiv organisation.

Med försiktighet, tålmod och vattenånga rengör Robin Lucas en runsten som står mellan Uppsala domkyrka och Skytteanum. Foto Malin Lucas.

KUNSKAPSUPPBYGGNAD

GAMLA UPPSALA MUSEUM BLIR EN DEL AV UPPLANDSMUSEET

Efter att det under flera år diskuterats om ett eventuellt byte av huvudman för Gamla Uppsala museum från Riksantikvarieämbetet till Region Uppsala och Stiftelsen Upplandsmuseet togs det i juni 2021 beslut om detta i Regionsfullmäktige. Beslutet innebar att Gamla Uppsala museum blev en del av Upplandsmuseet från och med den 1 januari 2022. Riksantikvarieämbetets officiella överlämnande skedde vid en överlämningsceremoni den 1 april i samband med att Gamla Uppsala museum återöppnade efter att ha haft stängt för besökare på grund av pandemin.

ETT SAMMANHÅLLET VERKSAMHETSSTÖD

Museets övergripande prioriteringar och verksamhet genomsyras av ett aktivt hållbarhetsarbete. Verksamhetsstödet syftar till att proaktivt och behovsanpassat bistå kärnverksamheten och ledningsfunktionen i vardagen.

Under 2022 har ett fokus varit på det systematiska arbetsmiljöarbetet och det systematiska kvalitetsarbetet. I vårt kvalitetsarbete finns till exempel aktiviteter som att vara med och utveckla digitala HR processer samt utveckla stödet till medarbetare och introduktion av nya medarbetare bland annat genom implementering av det nya HR systemet Flex HRM.

En stor utbildningssatsning inom IT har genomförts i organisationen där alla medarbetare erbjudits användarutbildning i Microsoft 365, appar och Microsoft 365-miljö.

FORSKNING VID UPPLANDSMUSEET

Den vetenskapliga kompetensen är generellt hög vid Upplandsmuseet. Sammanlagt 10 av medarbetarna har genomgått forskarutbildning. Detta utgör 40 % av museets samtliga antikvarier. Forskning finansierad med externa medel utförs, förutom på

Docent	arkeologi, konstvetenskap	2
Filosofie Doktor	arkeologi, ekonomisk historia, historia, kulturgeografi	7
Filosofie Licentiat	agrарhistoria	1

Sammanställningen gäller Upplandsmuseet generellt.

forskningsavdelningen, även av medarbetare vid avdelningarna Kulturmiljö och Arkeologi. Museilagen stipulerar under paragrafen om Kunskapsuppbyggnad att "Ett museum ska bidra till forskning och annan kunskapsuppbyggnad, bland annat genom att ha hög kompetens inom sitt ämnesområde." (Museilag 2017:563). Genom sin stora andel forskarutbildad personal möter museet väl den nya lagens krav.

AVDELNING FORSKNING

KUNSKAPSUPPBYGGNAD INOM FORSKNING

Vid avdelningen Forskning har det under 2022 bedrivits en mångsidig verksamhet. Avdelningens anställda har både producerat och medverkat i ett stort antal publikationer, deltagit med föredrag på konferenser och workshops i och utanför länet liksom internationellt, deltagit i referensgrupper och formaliserade nätverk samt på olika sätt samverkat med universitet, högskolor, myndigheter och andra museer liksom med olika hembygdsföreningar.

På avdelningen har tre medarbetare varit verkamma: forskare i arkeologi, konstvetenskap och kulturgeografi. Forskarna har på deltid varit finansierade i externa projekt med medel från Lunds stift och i interna projekt med stöd och medel från Kungl. Vitterhets akademien, Kungl. Gustav Adolfs akademien, Gad och Birgit Rausing's fond, Länsstyrelsen i Uppsala län samt region Uppsala. Övriga anställda på avdelningen har varit en erfaren (tjänstställd) bibliotekarie, som ansvarat för biblioteket.

Vid Ingboviken i Nora sn (Tärnsjö) Uppland finns lämningar efter ett sockensamiskt torp. Foto Torun Zachrisson.

Den arkeologiska undersökningen av busgrunden från 1800-talet. På bilden ses grävningsledare arkeolog Linda Qviström vid lämningen vid Ingboviken. Foto Torun Zachrisson.

FORSKNINGSPROJEKT

Under året har flera projekt slutförts och nya har initierats.

Riddaren och draken. En rekonstruerad historia anlägger ett antal helt nya perspektiv på Sankt Göransgruppen i Storkyrkan i Stockholm från 1400-talets senare del. Projektet har drivits med medel från Berit Wallenbergs stiftelse. Publikationen har fått ekonomiskt stöd från flera externa bidragsgivare och utkom på Medströms förlag 2022.

Håga. Gravhögen och bygden från bronsålder till nutid som belyser Hågas roll under bronsålder och järnålder såväl lokalt, regionalt och i ett större skandinaviskt perspektiv, liksom kulturmiljöns förändring i Hågaåns dalgång i ett långtidsperspektiv. Boken utkom i museets skriftserie i mars 2022 och trycktes med ekonomiskt stöd från Länsstyrelsens kulturmiljöenhet.

Ställa in ställa om, Coronaprojektet, analyserar på djupet människors vardagsliv och dess förändring i regionen under pandemin. Projektet har fått drivits med ekonomiskt stöd genom regionens särskilda coronamedel. Skriften publicerades i september 2022 i museets skriftserie.

Tyde den som kan – en upptäcktsfärd bland Upplands runstenar. Boken fungerar som fördjupningslitteratur till museets utställning med samma namn. Boken har formgivits med ekonomiskt stöd från Kungl. Gustav Adolfs akademien. Boken trycktes i december 2022 och utkom i museets skriftserie.

PÅGÅENDE PROJEKT

Lunds domkyrka, ett större projekt finansierat av Lunds stift, är i sin slutfas. Publicering sker i ett flerbandsverk som utkommer i juni 2023.

Det internationella samarbetsprojektet *Michel Sitow in the North*, som handlar om en senmedeltida hantverkare som var bosatt i Tallinn, men som också var verksam i de nordiska länderna.

Projektet *Samisk äldre historia i Uppland* har fortsatt den arkeologiska forskningsundersökningen av lämningen efter ett sockensamiskt boställe från nyare tid vid Ingboviken i Nora socken i nordvästra Uppland, i ett samarbete med museets avdelning för arkeologi och docent Jonas Monié Nordin, Stockholms universitet och Statens historiska museer. Projektet är ett delprojekt inom det större projektet *Det delade landet, samisk historia och mångkulturalitet* lett av Nordin i samarbete med Upplandsmuseet, Länsmuseum Gävleborg, Dalarnas länsmuseum, Gaaltije, Forskning och Arkeologi, sydsamiskt center och Mittuniversitetet, finansieras med bland annat centralmuseimedel från Riksantikvarieämbetetets FoU-medel och Vetenskapsrådet. Projektet kommer att pågå även under 2023.

Projektet *Fynd i fokus. Specialstudier: föremål och företeelser i Gamla Uppsala, Valsgärde och omlandet* är ett samarbete med forskare vid det av Vetenskapsrådet stödda *The Viking Phenomenon* vid Uppsala universitet och ett flertal andra forskare inom och utom landet liksom medarbetare vid Upplandsmuseets arkeologiska avdelning. Analys-

Hyllan för nyinkommen litteratur som tillförts Upplandsmuseets bibliotek. På övre raden står två av de böcker som medarbetare på museets forskningsavdelning utkommit med under året: *Riddaren och draken* och *Tyde den som kan*. Foto Olle Norling.

arbetet och författandet av de enskilda artiklarna har pågått under året. Målet är en antologi som ger ny och fördjupad kunskap om Gamla Uppsala. Arbetet sker delvis med stöd från Gellerstedts fond vid Kungl. Vitterhetsakademien samt bland annat Kulturhistorisk museum, Oslo universitet, Norge.

Det Formas-stödda projektet *(O)Möjligheternas landsbygd*, där individer, företrädare för föreningsliv och kommunal verksamhet har intervjuats om livsvillkor för den som lever med funktionshinder på landsbygden har fortsatt under 2022 med författandet av artiklar.

Ytterligare ett projekt sker i samarbete mellan avdelningarna kulturmiljö och arkeologi och Uppsala universitet: *Kring ringgatan, Ekeby by i Vänge*, ett projekt stöttat med FoU-medel från Riksantikvarieämbetet och leds av lektor Rosemarie Fiebranz vid Historiska institutionen, Uppsala universitet.

KUNSKAPSPROGRAM

Under året har arbetet pågått med att skapa ett nytt forskningsprogram för museet.

SAMTIDSDOKUMENTATION

Museet har vidareutvecklat projektet *Samisk äldre historia i Uppland* genom ett samtidsprojekt baserat på intervjuundersökningar av släktingar till den samiska familj som bott vid Ingboviken i Nora socken.

UTSTÄLLNINGARBETE

Samarbete med publika avdelningen kring föredragsserien om runor och runstenar - *Tyde den som kan - en upptäcktsfärd bland Upplands runstenar*.

Samarbete med publika avdelningen kring Upplandsmuseets nya basutställningen gällande metoder, urval av föremål och kunskapsunderlag.

REDAKTIONELLT ARBETE

Uppland 2022, Årsbok för medlemmarna av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund.

Fornvännen 1–4, ledande tidskrift i Sverige för arkeologi, konstvetenskap och runologi.

Håga – gravhögen och bygden från bronsålder till nutid 2022, en vetenskapliga antologi.

Tyde den som kan - en upptäcktsfärd bland Upplands runstenar, 2022, en populärvetenskaplig antologi.

HANDLEDNING

Biträdande handledarskap för doktorand Bettina Stolle och avhandlingen "From daily use to ritual abstraction: The social zooarchaeology of Helgö" om den rituella hanteringen av djurben på Helgö, Ekerö sn, Uppland, vid arkeoosteologiska forskningslaboratoriet, Stockholms universitet. Biträdande handledarskap för doktorand Natalija Kashuba, Arkeologi & Antik historia, Uppsala uni-

versitet med avhandlingen: "A study of population structure and societal organization of Early Iron Age Scandinavia". Biträddande handledarskap för doktorand Bim Kilje i projektet "Krisen efter folkhemmet: Social oro och skapandet av trygga gemenskaper i rurala Norduppland", vid Institutionen för kulturanthropologi och etnologi vid Uppsala universitet.

BIBLIOTEKET

Biblioteket är ett specialbibliotek för museets anställda, men tar efter överenskommelse även emot externa besökare. Som timanställd bibliotekarie fungerar en mycket erfaren sådan, tidigare verksam på Uppsala universitets bibliotek Carolina. Arbetet i biblioteket består bl. a. av inköp av böcker, katalogisering av ny litteratur i Libris, katalogisering av böcker i samlingarna som ännu inte är katalogiserade, svara på e-postfrågor om litteratur i biblioteket och ta emot besök från allmänheten och plocka fram efterfrågad litteratur.

FORSKNINGSSAMARBETE

Avdelning Forskning vid Upplandsmuseet har fortsatt under 2022 tagit stort ansvar och är drivande i nätverket FOMU (Forskning vid museer). Museerna behöver forskning och nätverkande för att fungera som kunskapsinstitutioner av hög kvalitet. Nätverket samlar drygt 90 medlemmar från ett fyrtiotal museer och ytterligare omkring 15 organisationer, myndigheter och universitet i Sverige.

FOMU har lyft fram kunskapsfrågornas betydelse och den forskning som sker vid de regionala museerna i en kommentar till Riksantikvarieämbetets rapport *Genomlysning av förutsättningarna för de regionala museernas verksamhet*.

Avdelningen vid Upplandsmuseet har ingått i nätverken för:

DOSS – dokumentation av samtida Sverige

SIV – Service Infrastruktur Valfärd

Avdelningen vid Upplandsmuseet har ingått i referensgruppen för:

VR-stödda projektet *the Viking Phenomenon* som leds av professor Neil Price vid Uppsala universitet.

RJ-stödda projektet *Utmanad marginalitet, skogsbygderna i Skandinaviens inland och världen ut- anför 0–1500 e.Kr.*, som drivits av professorerna Karl-Johan Lindholm vid Uppsala universitet och Eva Svensson vid Karlstad universitet.

Forskningsavdelningen ingår i rådgivande nämnden för VR-stödda *LAMP, Indo-Europeans in Language, Archaeology and Mythology* som leds av professor Jenny Larsson, Institutionen för bal-tiska språk, Stockholms universitet, samt

Bokprojektet *Det medeltida Sverige* vid Riksarkivet.

Forskningsavdelningen samarbetar aktivt med universiteten i Uppsala, Lund, Stockholm och Karlstad, liksom Institutet för språk och folkminnen, Riksarkivet, Statens historiska museer, Stockholms stadsmuseum och läns museer som Länsmuseum Gävleborg, Dalarnas museum och Gotlands museum samt Gaaltje Forskning och Arkeologi, syd-samiskt center i Östersund.

FÖREDRAG

Nordiska konferenser	1
Internationella konferenser	2
Vetenskapliga, engelska	1
Vetenskapliga, svenska	5
Populärvetenskapliga	7

PEER-REVIEW, KOLLEGIALA GRANSKNINGAR

Engelskspråkiga artiklar	5
Svenskspråkiga artiklar/ Skandinaviska språk	15
Bokmanus, engelska	1
Bokmanus, svenska	1
Projektansökningar	14

PUBLIKATIONER

Artikel, vetenskaplig, engelskspråkig	1
Artikel, vetenskaplig, svenskspråkig	5
Artikel, populärvetenskaplig, svenska	4
Bok, vetenskaplig, engelskspråkig	
Bok, vetenskaplig, svenskspråkig	1
Bok, populärvetenskaplig, svenska	1

HANDLEDNING

Handledning av doktorander	3
-----------------------------------	---

KOLLEGIALA GRANSKNINGAR

Forskningsavdelningen har under 2022 genomfört peer review-granskningar av 2 bokmanuskript samt ett tjugotal artiklar för olika vetenskapliga tidskrifter.

PUBLIKATIONER OCH PUBLICERINGAR AV MEDARBETARE VID FORSKNINGSAVDELNINGEN:

Bengtsson, H. 2022. *Riddaren och draken. En rekonstruerad historia*. Medströms förlag, Stockholm.

Bengtsson, H. 2022. Die St. Jürgen-Gruppe in der St. Nikolai-Kirche in Stockholm. Funktion, ursprüngliche Position und die Jagd nach einem Künstler. *Zeitschrift für Lübeckische Geschichte* 101.

Bengtsson, H. 2022. Uppsala domkyrkas torn och spiror. I: *En himmelsk utmaning. Dokumentation av Uppsala domkyrkokröns renovering 2015–2022* red. L.-Å. Skagegård. Svenska kyrkans förlag, Uppsala.

Bygdell, C. 2022. *Sjukdom, tristess och underbart lugn. Vardagsperspektiv på coronapandemin i Uppsala län*. Upplandsmuseets skriftserie 14. Uppsala: Upplandsmuseet.

Frölund, P. & Zachrisson, T. 2022. Fornsigetuna: kartering av gravfält, husplatå och husgrundster-rass. *Situne Dei*: 54–59.

Zachrisson, T. 2022. Hamn, tingsplats och tidiga kyrkliga miljöer. Runstenarna i Östra Aros. I *Tyde den som kan – en upptäcktsfärd bland Upplands runstenar.*, red. T. Zachrisson och M. Källström. Upplandsmuseets skriftserie 13. Uppsala: Upplandsmuseet. S. 62–97.

Zachrisson, T. 2022. Lodjursdamerna från folkvandrings- och vendeltid: husfruar med speciella kulturfunktioner? I: *Kultledare i fornnordisk religion*. Karlin Björk, S. & Sundqvist, O., (red.) Acta Academiae regiae Gustavi Adolphi 164. Uppsala: Kungl. Gustav Adolfs akademien. S. 63–92.

Qviström, L., Nordin, J. M. & Zachrisson, T. 2022. Samisk historia i Uppland. Arkeologiska forskningsundersökningar i Östervåla och Nora. *Årsboken Uppland*: 139–155.

Qviström, L., Nordin, J. M. & Zachrisson, T. 2022. Samer i Uppland. Arkeologiska forskningsundersökningar i Östervåla och Nora. *Upplandsmuseet rapporter* 2022:23. Uppsala.

Rosengren, H. & Bengtsson, H. 2022. En nyfunnen medeltida sigillstamp. *Fornvännen* 117: 58–62.

Zachrisson, T., Qviström, L., Nordin, J. M. 2022. Lapphällarna, Lappkällan och Lappviken. Samisk historia i nordvästra Uppland. *Saga och Sed* 2021:37–54.

Zachrisson, T. 2022. Vikingatidens Håga. I: Zachrisson, T., Ullén, I. & Olausson, M. 2022. *Håga. Gravhögen och bygden från bronsålder till nutid*. Upplandsmuseets skriftserie 12. Uppsala: Upplandsmuseet. S. 132–153.

Ullén, I., Zachrisson, T. & Göthberg, H. 2022. Kvinna i Hågakyrkan. I: Zachrisson, T., Ullén, I. & Olausson, M. 2022. *Håga. Gravhögen och bygden från bronsålder till nutid*. Upplandsmuseets skriftserie 12. Uppsala: Upplandsmuseet. S. 192–197.

FÖREDRAG

Avdelning Forskning har medverkat i en rad föreläsningar, guidningar, nätverksträffar samt poddar och på så vis förmedlat sina forskningsresultat till den intresserade allmänheten, olika myndigheter samt forskarvärlden. Som exempel kan nämnas medverkan genom föredrag om *Riddaren och draken* i Storkyrkan, i Sällskapet Idun och vid en konferens i Kungliga Vitterhets Historie och Antikvitetsakademiens lokaler anordnad av Berit Wallenbergs Stiftelse, liksom föredraget *Drottningar och kungamödrar* på Karmösymposiet Herre och drott, kung och sjökung på Avaldsnes, Karmøy, Norge och föredraget *Gränsmarker. Offerplatser i våtmarker i Uppland* på Våtmarksarkeologiskt seminarium arrangerat av Riksantikvarieämbetet.

KURSER OCH KONFERENSER

Forskningsavdelningen har medverkat vid seminarier, konferenser bland annat vid den årliga FOMU-nätverksträffen (Forskning vid museer) som hölls i januari på Östergötlands länsmuseum i Linköping på temat *Forskande utställning och utställd forskning*. Där gavs teoretiska perspektiv på relationen mellan forskning och utställningar genom key-note speaker Mattias Bäckström, docent i idé- och lärdomshistoria, NTNU Trondheim, därefter diskuterades konsthistoriska och kulturhistoriska basutställningar med utgångspunkt i de båda nya basutställningarna på Östergötlands museum. Mötet arrangerades i samarbete med Upplandsmuseet.

Vid det internationella fältrunologmötet ingick ett besök i museets magasin i Morgongåva varvid flera nya upptäckter gjordes. Foto Torun Zachrisson.

Upplandsmuseet var medarrangör i samarbete med Runverket, Riksantikvarieämbetet och institutionen för nordiska språk, Uppsala universitet *Det 33:e internationella fältrunolog-mötet* 6–9 oktober i Uppsala med föredragskväll på Upplandsmuseet och två exkursioner, till västra respektive centrala Uppland.

ENGAGEMANG I STYRELSER, RÅD OCH NÄTVERK

Upplandsmuseet och Forskningsavdelningen har tagit fortsatt stort ansvar för nätverket FOMU (se ovan).

Avdelningen ingår dessutom i:

ENES *Early North European Seminar*, som arrangör

Forum för de kyrkliga kulturarven

styrelsen för *Länsforskningsrådet i Uppsala län*,

expertgruppen för *Sveriges Ortnamn*, Institutet för Språk och Folkminnen, Uppsala,

styrelseledamot och ledamot av *Kungliga Gustav Adolfs Akademien*,

kommittén för *Societas Archaeologica Upsaliensis* pristagarnämnd,

ledningen (vice ordförande) för the *International Sachsensymposium*, en sammanslutning av arkeologer i västra, norra och mellersta Europa.

Under hela 2022 pågick en stor arkeologisk schaktningsövervakning på Stora torget i centrala Uppsala. Så här såg det ut under våren 2022. Foto Adam Hultberg.

DEN ARKEOLOGISKA VERKSAMHETEN

ARKEOLOGISKA UPPDRAG 2022

Det arkeologiska verksamhetsåret började med en rivstart då fältsäsongen inleddes veckan efter Trettonhelgen med en stor undersökning på Stora torget i centrala Uppsala. Denna utgrävning har präglat året och bitvis sysselsatt halva arbetsstyrkan på avdelning Arkeologi.

Under året har 8–9 arkeologer arbetat med sammanlagt 33 olika fältuppdrag samt rapportskrivning. En medarbetare har slutat och två nya medarbetare har kommit till oss. Vi har arbetat med många spännande projekt och nedan presenteras ett urval av undersökningarna.

Arkeologin på Stora torget i Uppsala har givit oss ett tithål ned i medeltiden. Bakgrunden är den omgestaltning av torget som Uppsala kommun genomför. Det innebär att alla gamla ledningar under torget byts ut, innan torgytan görs fin för framtiden. I dessa ledningsschakt och gropar har Upplandsmuseets arkeologer tillbringat många arbetstimmar under 2022. Vi har systematiskt grävt oss ned genom historien från idag och tillbaka till 1200-talet. Innan torget anlades vid mitten av 1600-talet fanns här hus och gårdar, gator och gränder. I de mörka, gödselblandade kulturlagren finns spår efter Uppsalabornas vardagsliv under flera hundra år.

Att arbeta med materialet från Stora torget har varit särskilt roligt eftersom lämningarna och fynden är så välbevarade. Inget syre har trängt ned i marken,

Typ av uppdrag	Utredning	Förundersökning	Undersökning	Schaktningsövervakning	Övriga uppdrag
Stadsmiljö	-	-	-	8	1
Landsbygd	7	3	-	5	8
Kyrkomiljö	-	-	-	2	-

Arkeologiska uppdrag fördelade på typ av uppdrag och undersökningstyp

Arkeologisk utredning vid järnvägen i Bergsbrunna söder om Uppsala. Foto Andreas Hemnius.

vilket gör att nedbrytningsprocesserna inte satt igång. Därför hittade vi stora mängder trä- och läderföremål som exempelvis träskålar och skor som ser nya ut, fast de är från 1300-talet.

De som har passerat gatorna i Uppsalas nordvästra del har säkert noterat stora schakt i gatumarken kring Svartmangatan. Här har museets arkeologer följt ett omfattande projekt där Uppsala Vatten byter ut gamla vatten- och avloppsrör. Under dagens gator finns husgrunder, äldre gator och brunnar från 1600–1700-talet kvar. Här finns också spår från medeltiden i form av kammakerispill, alltså de rester som kastades bort eller blev över då man tillverkade kammar, nålar och andra små föremål av ben och horn.

I en annan del av staden, vid Hotell Hörnan nära Fyrisån undersökte vi lämningarna efter ett krukmakeri från 1700-talet. Det är ovanligt att hitta keramiska verkstäder vid arkeologiska undersök-

ningar och från denna har vi både delar av ugnen och de kärl som bränts däri. Årets undersökningar i Uppsala är nya bitar till stadspusslets historia.

Region Uppsala växer och nya bostadsområden anläggs och infrastruktur byggs ut. Där det finns fornlämningar eller misstanke om sådana görs arkeologiska insatser av olika slag. De arkeologiska utredningar vi arbetat med i år visar att många byggprojekt ligger i startgroparna. Vi har undersökt ett antal platser där järnvägssträckan för fyrsår mellan Uppsala och Bergsbrunna planeras. Här har vi hittat två boplatser med rester efter hus och eldstäder, troligen från äldre järnålder samt en grav i form av en stensättning. Ekeby-Bergsbrunnas gamla bytomt med rötterna ned i järnålder ingick också i utredningen.

Väg 55 mellan Uppsala och Enköping är en hårt trafikerad sträcka som planeras att byggas om till en 2+1 väg. Inför eventuell ombyggnad har vi gjort

En medeltida kam, direkt från kulturlagren under Stora torget. Foto Adam Hullberg.

Oljemålning (UM43780) av Gustav Widerbäck. Foto Olle Norling, Upplandsmuseets samlingar

mindre arkeologiska undersökningar på 22 olika platser, för att se om det finns fornlämningar. Utmed vägsträckan Örsundsbro-Kvarnbolund har nu åtta boplatsoområden och två gravfält från järnålder lokaliserats, liksom en medeltida bytomt vid Brunna.

I år har vi haft förmånen att arbeta med två av länet kyrkor. Vid en mindre undersökning vid Arnö kyrka som ligger på Arnö i Mälaren påträffades murrester samt en del av en äldre dopfunt. Vid Husby-Långhundra kyrka undersöktes resterna efter en medeltida stiglucka.

Hur får man rent en runsten? Det vet arkeologerna på Upplandsmuseet – med stor försiktighet, tåla-

mod, vattenånga, sprit och omtanke. Även i år har vi arbetat med rengöring av länets runstenar och nu är stenarna vid Uppsala domkyrka och de i Universitetsparken läsbara och fina. Utöver dessa har ytterligare 19 stenar gjorts rena och utbildningar i runstensvård har hållits för några av länets hembygdsföreningar.

Runstenarna är en viktig del av vårt gemensamma kulturarv som måste vårdas för framtiden. Fornlämningsvård har även bedrivits i Gamla Uppsala där ett par gravhögar på Högåsen skadats. Skadorna har uppstått genom slitage av att människor promenerat och cyklat mountainbike på gravarna. Upplandsmuseet har nu lagt på nya lager av specialpreparerad jord med förhoppning att reparera de

skadade partierna. Vi vill att även framtida generationer ska få möjlighet att uppleva och fascineras över fornlämningsområdet i Gamla Uppsala.

2022 har vi skrivit 31 arkeologiska rapporter som man hittar på vår hemsida.

Länk: <https://www.upplandsmuseet.se/publikationer/rapportserien/rapporter-2022/>

SAMLINGAR

Under 2022 var hanteringen av gåvo- och inköpsförslag något lägre än tidigare år. Med anledning av att Upplandsmuseet förbereder nya basutställningar behövde fokus läggas på utställningsarbete, bland annat hantering av utställda föremål. Från och med oktober 2022 beslutade vi om tillfälligt intagningsstopp till samlingarna.

Tidigare under året utökades dock samlingarna med bild- och föremålsmaterial i form av gåvor. Det accederades också in arkeologiskt material från arkeologiska för- och slutundersökningar och schaktningsövervakningar utförda åren 2016–2022. Bland det arkeologiska materialet återfinns bland annat ett fragment av en dopfunt i kalksten från 1200-talet.

Ett intag under 2022 utgjordes av tre oljemålningar. En av dessa är signerad G. Widerbäck. Gustav (Gusten) Widerbäck (1879–1970) föddes i Småland, men flyttade med sin familj till Uppsala 1881. Han började måla redan i tonåren och studerade bland annat musik för Ruben Liljefors, vars bror Bruno Liljefors uppmuntrade Widerbäck att fortsätta inom bildkonsten. Han gick på Konstakademien och hans målningar är till stor del skildringar av trakten runt Uppsala. Vid samma gåvotillfälle motogs också en landskapsmålning målad av Gusten Widerbäcks son, Erik Widerbäck (1908–1967) och en tavla av konstnären och konservatorn John Österlund (1875–1953) föreställande Uppsalamiljö med byggnader och miljön kring S:t Eriks gränd.

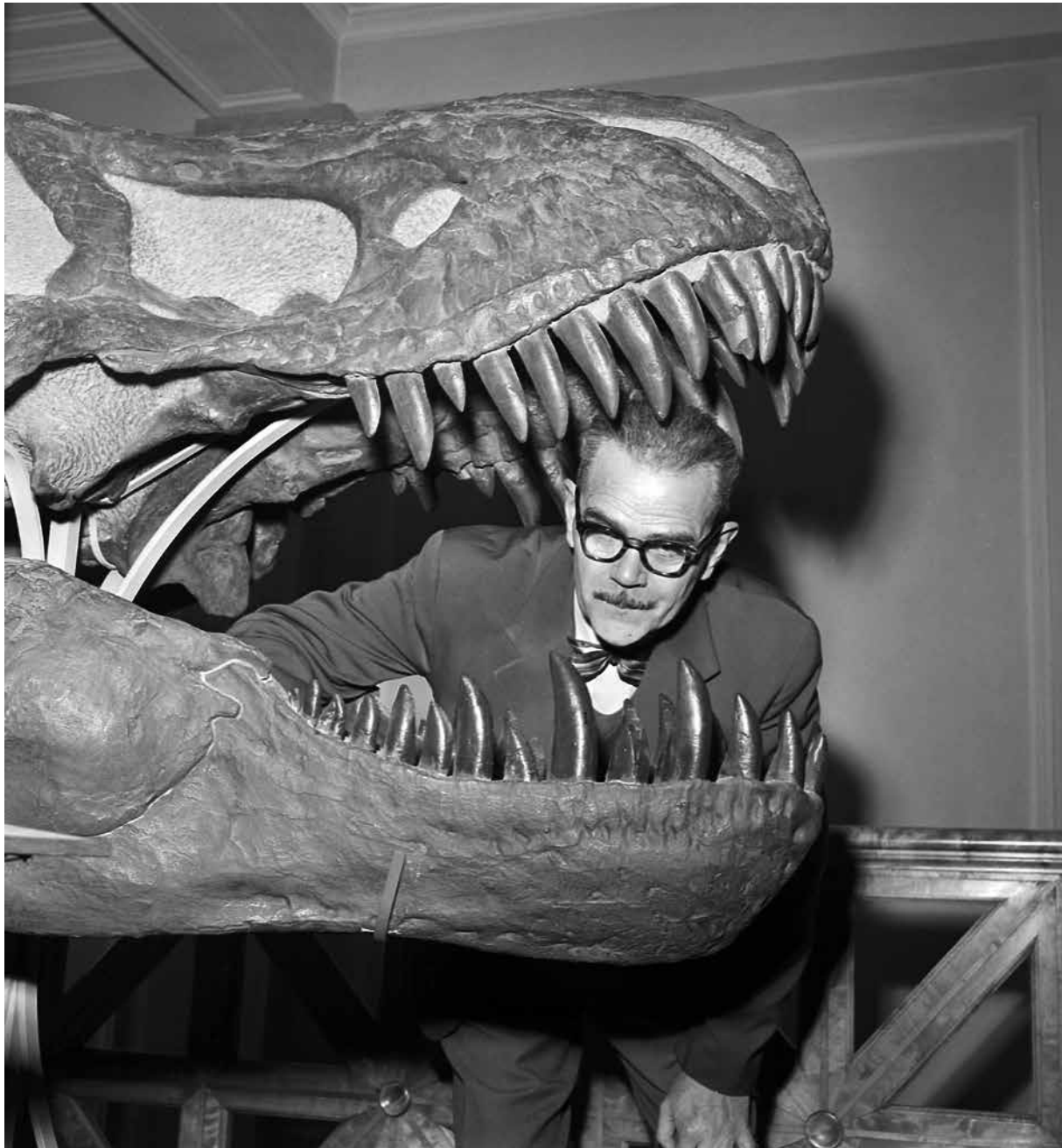
FOTOGRAFISKA VERKSAMHETEN

Upplandsmuseets fotograf har under 2022 arbetat med löpande interna och externa bildbeställningar och fotograferingar. Inom projektet "Ställa in, ställa om", Upplandsmuseets dokumentation om coronakrisen i vardagen gjordes arbete med att fotografera föremål och göra bildurval till den publi-

cerade rapporten med titeln "Sjukdom, tristess och underbart lugn" – Vardagsperspektiv på coronapandemin i Uppsala län". Bildbehandling har också skett av fotografier som ingår i publikationerna "Håga" och "Tyde den som kan". I samarbete med Enheten för offentlig konst, Uppsala kommun togs historiska bilder från Upplandsmuseets arkiv fram till en utsmyckning av viadukten på Vaksalagatan i centrala Uppsala. Inför en utställning om arkitekten Gösta Wikforss gjordes kompletterande fotografering av byggnader.

KULTURMILJÖVERKSAMHETEN

Museet har under året genomfört kulturmiljöutredningar i olika typer av miljöer. På uppdrag av Uppsala kyrkogårdar har det omfattande arbetet med en kulturhistorisk klassificering och värdering av gravvårdar på Uppsala gamla kyrkogård fortsatt. Ett liknande arbete har utförts på uppdrag av Roslagens Norra Pastorat på kyrkogårdarna i Östhammar och Börstil. Antikvarisk dokumentation har gjorts av byggnader inom kv. Ställverket i Boländerna i Uppsala, tidigare Uppsala Trädgårdscentral. Trädgårdscentralen köpte, sålde och distribuerade frukt, grönsaker och rotfrukter från 1940-talet. Senare om- och tillbyggdes fastigheten för KF:s centrallager. En annan dokumentation har utförts av Vrå f.d. sjukhem i Alsike i Knivsta kommun. Sjukhemmet var en av de första byggnaderna som uppfördes när en hållplats inrättades nära Vrå gård. Bebyggelsen som växte fram kom att kallas Alsike samhälle. En dokumentation har också gjorts av arbetarbostäder vid transformatorstationen vid Hamra i Enköpings kommun, en av de viktigaste knutpunkterna för Sveriges elkraftsförsörjning och anlagd i början av 1950-talet. Museet har även analyserat påverkan på riksintresset Uppsala stad och Uppsalas klassiska siluett för Uppsala Business Park i Fyrislund. Bebyggelseantikvarie Per Lundgren har medverkat med en artikel i forskningsprojektet Ekeby by vid Uppsala universitet. Om den inflytelserika Uppsalaarkitekten Gösta Wikforss gjordes en utställning och anordnades en välbesökt temakväll med flera föredrag. Kulturmiljöavdelningen har under året arbetat fram kulturhistoriska kunskapsunderlag till den kommande basutställningen.

Dinosauriefossil, Paleontologiska institutionen, Uppsala 1956. Foto Uppsala-Bild (UB064251)

VÅRD AV SAMLINGAR OCH MILJÖER

SAMLINGSFÖRVALTNING

Avdelningen Samlingar har under 2022 fortsatt att arbeta med en aktiv samlingsförvaltning. Där ingår bland annat vård, registrering och fotografering av Upplandsmuseets föremålssamlingar. Föremålsposterna, nya som gamla, har kompletterats med färgfotografier samt information och föremåls- och fotoposter och webbpublicerats via DigitaltMuseum. Möten, visningar och samtal kring samlingsförvaltning skedde under 2022 både via digitala plattformar och fysiska besök.

FÖREMÅLSMAGASIN

I Upplandsmuseets magasin i Morgongåva har arbetet med att ta hand om bildsamlingarna fortsatt i samma anda som tidigare. Inom samverkansprojektet Kulturarvs-IT arbetar sex personer dagligen med att digitalisera detta fotografiska material där den största delen består av plastnegativ och glasnegativ. Varje negativ tas om hand enligt konstens alla regler vilket innebär enklare rengöring, dammborttagning, skanning och registrering. Bildfilerna skannas i tiff-format för långtidslagring på arkivserver och negativen placeras i klimatstyrda materialanpassade arkiv. All information som hör till bilderna, såsom uppgifter om namn, plats och datering med mera, registreras i databasen Primus under ett unikt identitetsnummer. Varje bild taggas med lämpliga ämnesord för att göras så sökbar som möjligt.

BILDSAMLINGAR

Upplandsmuseets bildsamlingar består av mer än 2,5 miljoner bildbärare och visar uppländsk kulturhistoria från 1860-talet fram till idag. Denna bildskatt är en del av vårt gemensamma kulturarv och för att göra dessa bilder tillgängliga för alla att ta del av publiceras materialet på DigitaltMuseum. Att detta uppskattas både nationellt och internationellt får vi ständigt bekräftelse på genom de många kommentarer, frågor och bildbeställningar som skickas till oss.

I denna bildskatt som Upplandsmuseet förvaltar

finns både stora och små samlingar, en del har funnits i museets ägo sedan lång tid tillbaka, medan andra är nytillkomna och under året har det i huvudsak arbetats med följande:

- Den största samlingen – Uppsala-Bild, ett arkiv som består av närmare en miljon reportagebilder tagna i Uppsala med omnejd under perioden 1940-tal till 1970-tal där UNT och Tidningen Uppsala var de största uppdragsgivarna.
- Vardagsnära reportage – från Arbetarbladets Tierpsredaktion, en samling som innefattar mer än 20 000 pressbilder tagna av journalister vid redaktionen under åren 1964–1975. Tack vare dessa bilder har vi möjlighet att studera skeenden i Tierpstrakten under den tid då den kommunala expansionen var som störst i svensk historia.
- Hundra år av bilder – familjeföretaget Skötsner-Edlund som var aktiva i Östhammar och Öregrund med omnejd. Motiven speglar livet och människorna i trakten från sekelskiftet och hundra år framåt.
- Glasplåtar från Låta – en liten samling om 126 glasnegativ med motiv från Ärentuna socken. Fotograf är Karl Jansson som bodde på en gård i byn Låta.
- Fotografier – gåvor i form av positiv med motiv som speglar människors liv och händelser i vårt län, allt från sprängning av is i Fyrisån till familjeporätt i gårdsmiljö

TILLGÄNGLIGHETGÖRANDE AV SAMLINGAR

Under året har vi fortsatt att lägga ut material på DigitaltMuseum där vi, tillsammans med flera andra institutioner, har möjlighet att på olika sätt tillgängliggöra Upplandsmuseets samlingar. Bilder, föremål och information når ut till människor i Sverige, men också över hela världen. Det här är för oss en mycket viktig del i vårt tillgänglighetsarbete och betydelsefullt då det gäller vår interaktion med användarna. Användarna ställer frågor, kommenterar och kompletterar våra samlingar och

Torndryad på Västlands kyrka Foto Per Lundgren

har också möjlighet att beställa bilder. Upplandsmuseet sidor på DigitaltMuseum har under 2022 haft nästan 542 000 besök.

I och med att våra samlingar finns publicerade på DigitaltMuseum så finns också stora delar sökbara via K-samsök i Kringla och Europa.eu, vilket gör att förfrågningar och beställningar många gånger även är internationella.

ARKIV

Projektet med att digitalisera Upplandsmuseets topografiska arkiv, som startade under 2017, har fortsatt under detta år och för närvarande går det att söka bland över 70 000 digitala handlingar. Målet med digitaliseringen är att arkivmaterialet säkras och tillgängliggörs bättre för framtiden och att originalhandlingarna skonas när Upplandsmuseets personal inte längre behöver bläddra igenom mängder av papper för att söka fram en handling. Att en allt större del av Upplandsmuseets arkiv nu finns tillgängligt digitalt underlättar för museets anställda i deras hantering av ärenden och den övervägande delen av Upplandsmuseets ärendehantering sker nu också digitalt.

KOMMUNIKATION

Under året har avdelningen Samlingar bloggat via vår hemsida på Samlingsbloggen. På Instagram och Facebook, förmedlas regelbundet bilder och föremål med berättelser ur samlingarna samt ögonblicksbilder från arbetet i föremålsmagasinet.

KULTURMILJÖVÅRD

Länsinnevånare och fastighetsägare kontaktar i stort sett dagligen museets antikvarier i frågor som rör kulturmiljöer och kulturarv. Det kan vara frågor om kulturhistoria knuten till områden och bebyggelse eller handla om lämpliga metoder inom byggnadsvård. Under året har museet medverkat med antikvarisk expert i ett flertal ombyggnads- och restaureringsprojekt i olika typer av miljöer runt om i länet. Några exempel är vid halmstaksläggning på byggnader på Kvekgården, ägd av Upplands Fornminnesförening, samt arbeten på en uthuslänga vid Forsby kvarn, båda inom Enköpings kommun. Vidare har museet deltagit vid restaurering av skorstenar på Vallonsmedjan och

Gravkors i trä på Valö kyrkogård, rest över Anders Gustav Lind, grubarbetare vid Vigelsbo. Enkla träkors har varit vanliga på våra kyrkogårdar, men är nu sällsynta. Foto Agnetta Pettersson

de s.k. Ostarna i Österbybruk. På Harviks gård inte långt därifrån, har ett äldre bostadshus och en källarbod fått nytt timmer och panel. I fiskeläget Fågelsundet har ett kokhus, tillhörande Hållnäs hembygdsförening, fått nytt s.k. vedtak. Ett objekt med speciellt omfattande medverkan har varit Viks slott. Där har Stenhuset genomgått en yttre renovering och elsäkerheten har setts över i Slottet. Gymnastikhuset från 1930-talet har fått en ny fasad med tidsenlig färgsättning. Inom byggnadsminnet Lövstabruk har museet utrett kulturmiljökonsekvenser av planerad fiberinstallation, en konsekvensanalys har också gjorts inför interiöra förändringar på byggnadsminnet Härnevi kvarn, Enköpings kommun.

Under året har en rad föredrag, fält- och stadsvandringar hållits med olika kulturhistoriska teman och miljöer, såväl evenemang riktade till allmänheten, som i samverkan med föreningar, universitet och kommuner.

Skutskärs Folkets bus invigdes 1939. Byggnaden är Nordupplands finaste exempel på funktionalistisk arkitektur. Foto Olle Norling

SAMVERKAN MED KOMMUNERNA INOM KULTURMILJÖARBETET

Upplandsmuseet ger service och rådgivning till länets kommuner inom plan- och bygglovsfrågor. Vi har löpande dialog med kommunala handläggare i frågor som rör kulturmiljöer. Sammanlagt har drygt 100 bygglovsärenden och förhandsbesked på remiss granskats och yttrande lämnats till respektive kommun. Även ett antal detaljplaner från olika kommuner har granskats utifrån kulturmiljöperspektiv.

På uppdrag av kommunerna genomför museet kulturhistoriska utredningar. Det kan vara inför exploateringar, bebyggelseomvandlingar och andra åtgärder, och bidrar till att kommunerna kan säkerställa att kulturhistoriska aspekter i planarbeten beaktas. Efter att kulturmiljöprogrammet för Heby kommun färdigställts har museet medverkat vid publiceringen på kommunens publika webb-GIS. Upplandsmuseet driver Kulturmiljöforum Uppsala län, där representanter från länets samtliga kom-

muner och Länsstyrelsen deltar i återkommande workshops. Målet är att stärka kulturmiljöarbete genom fördjupad samverkan, informationsutbyte och kompetensutveckling. Två välbesökta träffar genomfördes under året.

ANTIKVARISK MEDVERKAN VID KYRKORESTAURERINGAR

En viktig fastighetsägare ur kulturhistorisk synvinkel är församlingar inom Svenska kyrkan, till vilka museet erbjuder rådgivning inför ombyggnationer och restaureringar. Museet har under året haft uppdrag som antikvarisk expert vid ett flertal åtgärder. Vi har bland annat medverkat vid restaureringsarbeten på Västlands kyrka, där speciellt åtgärder på timmerkonstruktion i tornet har varit omfattande. Museet har också varit antikvarisk expert vid diskussioner om klimatåtgärder i Lövstabrucks samt Hållnäs kyrkor. Andra projekt där museet deltagit som expert har varit renovering av tornkorset på Huddunge kyrka, mögelsanering i Västeråkers

Våg för ett ton i källaren till trädgårdscentralens byggnad i kvarteret Ställverket i Uppsala. Foto Per Lundgren

kyrka, restaurering och rengöring av inventarier i Åkerby kyrka, liksom i Björklinge kyrka. Vid åtgärder på Domkyrkoplan har museet varit antikvarisk medverkande, och slutligen har museet deltagit vid dendroprovtagning i Tensta kyrka, vilket ringar in kyrkans byggnadsår till ca 1320.

BYGGNADSVÅRD PÅ DISAGÅRDEN

Under 2022 renoverades Bärbystugans ytterdörr grundligt och Skuttungestugans fönster har underhållits med s.k. halvöljning. Byggande av gärdsgård fortskred.

KVEKGÅRDEN

Museigården och byggnadsminnet Kvekgården i Stora Kveks by utanför Örsundsbro ägs av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. Upplandsmuseet bistår fortlöpande fornminnesföreningen i frågor som rör byggnadsvården på Kvekgården. Under året har Lagunda hembygds-

förening, Upplands fornminnesförening och Upplandsmuseet skött det löpande underhållet. Under året har de lerklinade väggarna i mangårdsbyggnadens kök och kammare limfärgats och stänkmålats. På mangårdsbyggnaden och spannmålsboden har lagts nya halmtak.

En av byggnaderna vid Kvekgården. Foto Agnetha Pettersson

John Alinder och bans assistent Greta Andersson kontaktkopierar bilder från glasplåtar med solen som ljuskälla. Foto John Alinder/Upplandsmuseets samlingar

PUBLIK VERKSAMHET

Under 2022 skedde en markant ökning av besökare från föregående år. Antalet besökare har dubblats jämfört med 2021 och närmade sig nivån som det såg ut innan pandemiåren. Upplandsmuseet har under året haft en mängd program och evenemang som lockat många besökare till organisationens olika arenor. Det har även gjorts flertalet digitala föredrag och kurser som riktat sig till såväl länsinnevånare som besökare utanför regionen.

Den publika verksamheten bestod tidigare av en större avdelning *Publik verksamhet* med två enheter *Kommunikation* och *Lärande och Slöjd*. Under året delades avdelningen och de två tidigare enheterna blev till separata avdelningar. I Kommunikationsavdelningen ingår utställning, kommunikation och utställningsteknik. Lärande och Slöjd består av pedagogik, värdskap och hemslöjd. Vid årsskiftet tillkom Gamla Uppsala till den publika verksamheten, men museet har under året fungerat som en egen publik enhet. Se separat rubrik om Gamla Uppsala museum.

UTSTÄLLINGSVERKSAMHET

BASUTSTÄLLNINGAR PÅ UPPLANDSMUSEET

Våra utställningar är grundade i Upplandsmuseets fokusområden och andra verksamhetsuppdrag. Vi vill använda de digitala möjligheterna för att stärka upplevelser, fördela olika perspektiv och fördjupa historien.

ARBETE MED NY BASUTSTÄLLNING - JORD, JÄRN, VATTEN OCH MAKT

En ny permanent utställning på två plan i Akademikvarnen, som ska göra unga och gamla medvetna om hur otroligt spännande och rik Upplands historia och samtid är. En förstudie har genomförts, projektgrupp skapats och arbetet inletts med att utveckla en helt ny basutställning om Uppsala och hela Uppland.

Vi arbetar för att skapa en positiv, inspirerande och lärande plats för kunskapsupplevelser som knyter

ihop museet med regionen och visar upp våra samlingar och museets ämnesområde.

Projektgruppen har arbetat för att ta fram text och föremål och fotografier som utgår ifrån det koncept som utarbetats under 2021. Upphandling av gestaltning har genomförts och vi samarbetar nu med Kvorning Design. Slutmålet för hela projektet är en användbar och upplevelserik utställning, för såväl skolgrupper som en bredare publik som vill veta mer om Uppsala och Uppland.

Arbetet fortskrider under hela 2023 och beräknas vara klart våren 2024. Budget, finansiering och tidsplan beslutades för helheten av projektet av styrgrupp och styrelse.

LEKUTSTÄLLNINGEN LILLA KVARN

Vår fantasifulla utställning för barn mellan 0–6 år är skapad av Upplandsmuseet och konstnärerna Sven Nordqvist och Leif Högström. Den är inspirerad av historiska uppländska miljöer som en brukssmedja, en gammaldags handelsbod och ett 1800-talskök från en bondemiljö.

Syftet med utställningen är att skapa en lekfull och lärande miljö för barn mellan 0–6 år, som de upplever tillsammans med sina föräldrar. Önskan är att det är en lugn och trygg miljö för barnen och stimulerar dem att leka, fantisera och lära hur det kan vara att ha levt förr och vad som finns i Upplands kulturhistoria.

TIDEN I RUMMET – MÄNNISKOR I UPPLAND UNDER 5000 ÅR

I utställningen om Upplands förhistoria möter vi en rad olika livsöden, från säljägarna till vikingatidens bönder. Generation efter generation – alla har de satt sina spår.

VÅRT UPPSALA – FRÅN MEDELTIDENS AROS TILL FOLKHEMETS UPPSALA

I basutställningen *Vårt Uppsala* behandlas viktiga händelser, personer och byggnader i Uppsala stadshistoria. Från medeltidens Aros till folkhem-

mets Uppsala. Utställningen har fått sig en renovering inför sitt sista år och i början på 2023 stängdes de första delarna av utställningen.

TILLFÄLLIGA UTSTÄLLNINGAR

TYDE DEN SOM KAN

Utställningen *Tyde den som kan* har sin grund i Upplandsmuseets arkeologers runstensinventering och aktuell forskning på området genom forskningschef Torun Zachrisson och Runverkets (Riksantikvarieämbetet) Magnus Källström. Utställningen är producerad av Upplandsmuseet. Utställningen är en bred och innehållsrik introduktion till runorna och runstenarnas värld. Syftet är att locka såväl redan insatta som barn och familjer med flera interaktiva inslag. Ett viktigt motiv är också att höja medvetenheten och locka ut att upptäcka det unika kulturarvet på plats i landskapet genom självguidade runstensturer.

LÖVSKUGGA – JOHN ALINDER, PORTRÄTT 1910–1932

Den uppländske bygdefotografen John Alinder vars glasplåtar ingår i Upplandsmuseets samlingar, har uppskattats och uppmärksammats även internationellt under året. Fotoutställningen som visades av Landskrona Foto under sommarsäsongen 2021 har under hösten anpassats för Akademikvarnens tillgängliga, mindre lokaler på plan 1. På Upplandsmuseet har den fått en lite mer koncentrerad och ombonad inramning av björkstammar och två bildspel förutom de inramade porträttfotografierna. Utställningen ägs av Upplandsmuseet och den kommer efter att ha visats i Akademikvarnen vara en vandringsutställning.

UTOPI PÅ PRÄRIEN – SKULDSATT MEN SYDNFRI

Den egenproducerade utställningen i museets takvåning är en dramatisk historia om religiös utvandring från Sverige till USA under 1840-talet. Den beskriver händelserna i profeten Erik Janssons hembygd med väckelserörelse, religiösa konflikter, missväxt och ekonomisk kris, och följer "erikjansare" från Torstuna och Österunda i Uppland över havet till kolonin i Amerika. Utställningen baseras på forskning gjord på museet och gestaltas genom

föremål, miljöer, bilder, texter och ljudproduktioner.

BLICKFÅNGET

De två hörmontrarna vid museets hörsal kallar vi "Blickfånget". Där brukar vi ha miniatyrtställningar med samlingsfokus eller anknyta till aktuell utställning på våningen i övrigt. Den högra montern ingår i runstensutställningen Tyde den som kan, och visar exempel på runstavar, runstensfragment och en handkvarn med runor framför en lavbevuxen runstenshäll.

Den vänstra hörnmontern har under hösten innehållit utställningen Sömna, nåla, binda – nålbundet från Uppland. Den visar nålbundna/sömmade vantar som var vanliga och flitigt använda fram till 1700-talet då den snabbare stickningstekniken slog igenom. I Uppland hölls traditionen att nålbinda ändå levande in på 1900-talet.

Öronvax, Tandtroll och toabesök, visade hygienartiklar från förr och nu.

Människan och staden Gösta Wikforss – arkitekt, Visade upp Arkitekten Gösta Wikforss arbete och stora påverkan på Uppsala stadsarkitektur.

Halmslöjd i jultid Som visade en variation av halmslöjdade föremål som var och till viss del fortfarande är vanliga att plocka fram till jul.

VANDRINGSUTSTÄLLNINGAR

I museets regionala verksamhet ingår vandringsutställningar som är egenproducerade på Upplandsmuseets egenproducerade tillfälliga utställningar ska vara samhällsengagerade och medskapande projekt. Vi arbetar för att sprida våra utställningar både analogt och digitalt till hela länet. De egenproducerade utställningarna kan komma att vandra till andra platser i regionen.

MINNS ATT JAG LEVAT

Den uppskattade utställningen om gravskick, gravvårdar och vårt sätt att närma oss döden, har under året färdigställts som vandringsvariant. I smidigt och stilrent utförande visas den enkelt på museer, i bibliotek, kyrkor eller församlingsgårdar. Utställningen öppnade i Vadstena Klostermuseum den 1/11 2022.

Tyde den som kan – en bred och innehållsrik utställning och introduktion till runorna och runstenarnas värld. Foto Olle Norling

KULTURKOFTOR OCH SAGOTRÖJOR

Utställningen producerades av Upplandsmuseet 2019 med utgångspunkt i stickprofilen Celia B Dackenbergers böcker. De utforskar livsöden och berättelser i kultur- och litteraturhistorien genom dess stickade plagg. Berättelserna är iscensatta genom foto, illustrationer, rekvisita, några med film och ljud och alla med Dackenbergers tolkningar av de stickade plaggen. Under 2022 visades utställningen på Jönköpings länsmuseum. Utställningen planerad att öppna i Vallentuna Kulturhus och Skellefteå museum 2023. Avtal och underlag har färdigställts under 2022.

7 KILO JÄRN

Utställningen berättar om järnets formbarhet och kärleken till smide. Utmaningen som gavs till nio smeder från Uppsala, Gävleborg och Dalarna var: Vad kan man göra av 1 dm³ (ca 7 kg) järn? Projektet vill visa på järnets unika egenskaper och hur dagens smeder tar sig an järnets formbarhet och utmaningar utifrån sin passion till smidet. Utställningen är ett samarbete mellan hemslöjdskonsulenterna på Upplandsmuseet, Dalarnas hemslöjdsförbund och

Region Gävleborg. Den är finansierad genom medel från Statens kulturråd, Nämnden för hemslöjdsfrågor och Region Uppsala. Under 2022 har utställningen turnerat till Leksand 4/11 2022 - 8/1 2023.

ULL FÖR LIVET

Utställningen har under året visats i Heby/ Östervåla och Skutskärs bibliotek och i Östhammar i samarbete med Studieförbundet vuxenskolan.

UTOMHUSUTSTÄLLNING

- UTGRÄVNING PÅ STORA TORGET

En utställning som berättar om de fynd och undersökningar som gjorts av Upplandsmuseets arkeologer i samband med ombyggnadsarbetet av Stora torget. För första gången har de äldre lämningar som finns bevarade under marken undersökts. Stora torget anlades i mitten av 1600-talet. Innan dess fanns här vindlande gränder och en tät stadsbebyggelse med gårdar och gator från medeltiden. Visades 24/6 2022-31/12 2022. I samband med de omfattande arkeologiska utgrävningarna

FASTA UTSTÄLLNINGAR 2022	Utställningsperiod	Besökare
Vårt Uppsala Tiden i rummet Lekutställningen Lilla Kvarn	Fast utställning Fast utställning Stängd pga covid-19 13 mars 2020–31/12 2021	Ingen besöksräkning Ingen besöksräkning 3 220
TILLFÄLLIGA UTSTÄLLNINGAR 2022	Utställningsperiod	Besökare
Utopi på prärien Tyde den som kan Lövsugga. John Alinder. Porträtt 1910–32 Nåla, sömma, binda, nålbundet i våra samlingar (Blickfånget) Runföremål (Blickfånget) Halmslörd (Blickfånget)	16/11-2019 -31/12 2022 3/6- 2021–31/12 2023 4/12-2021–17/4 2022 25/8-2021–28/3 2022 3/6-2021–31/12 2021	7 060 Ingen besöksräkning Ingen besöksräkning
VANDRINGSUTSTÄLLNINGAR 2022	Utställningsperiod	Besökare
På järnets tid, Leufsta bruksarkiv 7 kg järn, Leksand Minns att jag levat, Vadstena Ull för livet, Heby, Östervåla och Skutskär, Östhammar Utomhusutställning - Utgrävning på Stora torget, Lövsugga (Altunabygdegård)	2022 4/11 2022-8/1-2023 24/6 2022-31/12 2022	540 714 222 418 5 400 1 894

på Stora torget gjordes flera större kommunikationsinsatser, t ex reportage i radio och i lokaltidningar.

BOVERKET PROJEKT ”TILLGÄNGLIGA LOKALER”

Inom ramen för Boverketprojektet påbörjades under 2022 en planerad förnyelse av lokaler i Akademikvarnen. Projektet innebar att skapa lokaler för att öka tillgängligheten för barn och ungdom samt för att förbättra tekniken i hörsalen för att kunna ha digitala programpunkter och bättre möjligheter till digitala möten. Målsättningen med projektet är att museet utifrån hållbarhetsperspektiv ska få bättre tillgänglighet och ändamålsenliga lokaler för alla publika aktiviteter.

Mer konkret innebär projektet att fortsätta iordningställandet av de två mindre rum till höger om hörsalen i Akademikvarnen. Det inre rummet ska rymma en helklass och det yttre rummet ska kunna ha utställda pedagogiska projekt och ha plats för olika aktiviteter. Rummen behöver ha bra ljudmiljö och god ventilation.

I hörsalen har företaget Kreativ Teknik bytt ut den gamla tekniken bestående av ljud, belysning, projektor med duk samt styrningssystem av dessa.

Dessutom har det installerats kameror för att möjliggöra streaming och inspelning av tex föreläsningar och möten. Även stolarna i hörsalen får nytt utseende, de återanvänds och kläs om i ett samarbetsprojekt med en textil designer.

KOMMUNIKATION

UPPLANDSMUSEETS VARUMÄRKESARBETE

Arbetet under 2022 har inneburit att fortsätta förankra och arbeta för att implementera museets nya varumärkesplattform. Varumärkesplattformen är långsiktig och ska vara en kompass för allt vi gör. Den beskriver det som gör oss unika och särskiljer våra platser från varandra och våra konkurrenter, det som skapar stolthet, personlighet och identitet. Varumärkesplattformen ska skapa samsyn kring ett strategiskt och strukturerat arbete och skapa externt engagemang, tydlighet och trovärdighet.

Under 2022 har tre strategier färdigställts som är vägledande för kommunikationsavdelningens arbete: kommunikationsstrategi, sociala mediastrategi samt utställningsstrategi.

Hösten 2022 påbörjade avdelningen arbetet med en omfattande besöksundersökning på Akademikvarnen och GUM. Syftet är att få en 0-mätning inför kommande förändringsarbete med de olika

platsernas inriktning och positionering. Målet är att kunna skapa ännu bättre besöksupplevelser och få fler besökare.

Museets visuella identitet har utvidgats till att även innehålla även Gamla Uppsala museum. Gamla Uppsala museum har fått en ny logga och en ny grafisk profil.

STRATEGISK KOMMUNIKATION, INFORMATION OCH MARKNADSFÖRING

Upplandsmuseet arbetar strategiskt med att utveckla den externa kommunikationen. De strategiska målen för museets kommunikation är att sprida och öka kännedom om Upplandsmuseet som helhet och synliggöra samtliga verksamheter med av tydliga mål och handlingsplaner.

Medarbetare från alla verksamheter är delaktiga i museets externa kommunikation i form av till exempel föredrag, sociala medier, hemsidan och kontakt med press. Bland de långsiktiga målen kan nämnas:

- Öka kännedomen om Upplandsmuseet genom ökad synlighet på stan.
- Utveckla hemsidan som navet i den digitala kommunikationen.
- Sociala medier breddar, väcker nyfikenhet och skapar dialog.
- Arbeta mer med ljud och rörlig marknadsföring.
- Utveckla varumärket Upplandsmuseet

UPPLANDSMUSEETS KANALER

De kanaler Upplandsmuseet arbetat med under året är vår hemsida, pressrummet, kalendrier, sociala medier (Facebook, Instagram och Youtube) samt våra två olika bloggar; Samlingsbloggen och arkeologbloggen och podd.

Dessutom har vi förmedlat information om vår verksamhet genom nyhetsbrev, programfoldrar, skyltning och annonser.

PRESSARBETE

Museets aktiva pressarbete är ett effektivt sätt att nå ut till en stor del av regionens invånare och även nå utanför länets gränser. För att kunna mäta

Digitalt publicerade medieposter	1 440
Räckvidd av medieposterna	21 100 000
Andel redaktionella poster, artiklar i printmedia, reportage i radio/tv	365

(Endast digital kommunikation som även publiceras på webben fångas upp och syns i statistiken, vilket betyder att det redaktionella utrymmet för museet var större än siffrorna anger.)

effekten, analysera och utveckla museets pressarbete ännu bättre har museet pressbevakningstjänsten Notified som gett följande statistik.

DIGITALISERING AV PROGRAM OCH FILMARBETE

Under pandemin utvecklade museet sitt arbete med att kommunicera digitalt, detta har vi fortsatt med under 2022. Våra besökare förväntar sig att program som vi erbjuder delvis även erbjuds digitalt.

Tack vare en förbättring av tekniken i Upplandsmuseets hörsal kan föredrag numera både hållas på plats och samtidigt sändas live och spelas in för att på så sätt få en större spridning. Under 2022 genomfördes en serie föredrag med tema runor som sändes live via teams samt hölls på plats.

Upplandsmuseet deltog även i en digital föredragsserie i samarbetet med Dalarnas museum och folkuniversitetet i Dalarna.

ENTRÉ OCH MUSEIBUTIK

Under 2022 återgick öppethållandet i museet till det normala igen. Besökarna återvände för att besöka utställningar, programpunkter och museibutik. Vårdarna fortsatte arbetet med att utveckla lekupplevelsen i barnutställningen Lilla Kvarn. Ett nytt biljettsystem togs i bruk vilket har gjort det möjligt för besökarna att boka/köpa sin biljett till Lilla Kvarn och museets programpunkter i förväg. Under årets släpptes flera populära böcker och museibutikens försäljning hämtade sig jämfört med föregående år. I butiken har det erbjudits ett brett urval av produkter som knyter an till Upplandsmuseets utställningar och verksamhet. Alla produkter är utvalda med hänsyn till miljö och människa.

	2022	2021	2020
Hemsidan (antal besök)	357 031	166 381*	160 000*
DigitaltMuseum (antal sidvisningar)	541 690	481 071	491 148
Facebook/Upplandsmuseet (antal följare)	8 680	7 623	6 644
Facebook/Upplandsmuseet (räckvidd unika konton)	349 130	201 066	-
Facebook/Hemslöjden (antal följare)	1 723	1 548	1 426
Facebook/Hemslöjden (räckvidd unika konton)	24 010	21 959	-
Nyhetsbrev/Upplandsmuseet (antal utskick)	2 511	2 344	4 898
Nyhetsbrev/Hemslöjden (antal utskick)	7 057	4 845	7 607
Instagram (antal följare)	4 010	3 270	2 871
Instagram (räckvidd unika konton)	53 737	41 621	-
Hemslöjden (antal sidvisningar/Hemsidan)	10 400	11 328	7 600
Bloggar (Samlingsbloggen/Arkeologi)	15 633	11 028	5 601
Youtube/Upplandsmuseet (antal visningar)	20 282	23 146	5 190
Youtube/Hemslöjden (antal visningar)	842	1 455	377

Digitala besökare: räknad inklusive filmade visningar mm på Youtube och Facebook (endast de över 10 sek).

BARN- OCH UNGDOMSVERKSAMHET

Den pedagogiska verksamheten genomförs på Akademikvarnen, friluftsmuseet Disagården, professorshemmet i kulturkvarteret Walmstedtska gården samt ute i regionens olika kommuner. Upplandsmuseets pedagoger och hemslöjdskonsulenter arbetar aktivt med barn- och ungdomsverksamhet både under skoltid och fritid. I barn- och ungdomsverksamheten ingår också fördjupade projekt som görs tillsammans med skolor i regionen, i form av skapande skola eller andra specifika satsningar.

REGIONAL PEDAGOGISK VERKSAMHET

Den uppsökande verksamheten är en viktig del i museets pedagogiska arbete eftersom många skolor inte har möjlighet att besöka museibygnaden eller någon av dess filialer. Under året gjordes en specifik satsning mot Knivsta kommun där skolorna fick ta del av ett pedagogiskt program med medeltida fokus. Museets pedagoger arbetar kontinuerligt med att tillgängliggöra den pedagogiska verksamheten i form av digitala visningar, studielådor och besök på skolor runt om i länet. I den pedagogiska verksamheten görs även föreläsningar och utbildningar för hembygds- och pensionärsföreningar. För äldreboenden, skolor, förskolor och bibliotek har det dessutom funnits möjlighet att ta del av någon av museets tillfälliga utställningar, berättarskåp och studielådor. Hemslöjdskonsulenter arrangerade skapande skolprojekt i Heby och Uppsala kommun. I augusti genomför-

des ett sommarkollo med slöjdiriktning på Wiks folkhögskola i samarbete med kommunernas Kulturskolor och Region Uppsala.

BARN- OCH FAMILJEPGRAM I AKADEMIKVARNEN/PÅ UPPLANDSMUSEET

Under året har det arrangerats flera lovprogram. Här har barn och vuxna kunnat delta på visningar av museets utställningar och besöka professorshemmet i Kulturkvarteret Walmstedtska. På grund av coronasituationens begränsningar erbjöds ingen pedagogisk verkstad under sport- och påskloven men under höstlovet kunde barnen skapa minirunstenar i lera.

PEDAGOGIK TILL TILFÄLLIGA UTSTÄLLNINGAR PÅ UPPLANDSMUSEET

Skolprogram till utställningen *Tyde den som kan* har erbjudits under januari, februari, mars, oktober, november och december. Målgrupper för programmet har varit årskurs 3 och 4 samt gymnasieklasser som läser språkutveckling. På grund av tidsbrist har enbart gymnasieklasser kunnat boka programmet under hösten. Totalt besökte 15 gymnasieklasser programmet under året vilket är ett stort antal klasser för att vara gymnasiet.

MIKROHISTORIER

Det internationella pedagogiska utbytet inom det studenthistoriska projektet *Mikrohistorier från 1600-talets Europa* som drivs av Museum Gusta-

vianum fortsatte i år. I början av december kom deltagarna från universitetsmuseerna i Helsingfors, Finland och Tartu, Estland på studiebesök till Uppsala och museipedagog Stina Flink berättade hur Upplandsmuseet arbetar med olika målgrupper från skolan och visade museets utställningar.

FYRISÅN – FRÅN FORNTID TILL FRAMTID

För att belysa framtidsfrågor och göra lärande för hållbar utveckling konkret för gymnasiet elever har Upplandsstiftelsen och gymnasielärarnas KUPP-nätverk tillsammans med Biotopia, Upplandsmuseet och Uppsala vatten tagit fram en pedagogisk vandring från Gunillaklockan vid Uppsala slott, längs med Fyrisån till Ultuna. Vandrigen är ämnesintegrerad och belyser genom praktiska uppgifter, korta guidningar och studiebesök omgivningen ur ett historiskt, samhällsvetenskapligt och naturvetenskapligt perspektiv. Upplandsmuseets pedagoger har stått för starten, en historisk inramning till Uppsala, åsen och Fyrisåns läge för gymnasieklasser från både teoretiska och praktiska gymnasieprogram. Eleverna har sedan fortsatt ner mot ån för att efter ca fem timmar avsluta i Ultuna.

PROGRAMVERKSAMHET I AKADEMIKVARNEN

Stadsvandringar, visningar, föredrag och kokkafeskola är några exempel på program som museets besökare har kunnat ta del av under året. Fram till sista mars behölls restriktioner på ett lägre deltagarantal på visningar och föredrag. En av årets större programdagar var samiska nationaldagen som arrangerades tillsammans med Samiska föreningen i Uppsala. Andra stora programdagar var Kulturkvarteret och Museidagen. Tillsammans med Uppsala hemslöjdsförening arrangerades en lyckad programdag med föredrag och en pop-upp-utställning där föreningens medlemmar visade sina privata samlingar av juldukar. Under året har det också hållits en föredragsserie om runor. Serien kopplar an till utställningen *Tyde den som kan* och föredragshållarna har varit några av Sveriges främsta runexperter. Uppsalaarkitekten Gösta Wikforss stod i fokus under en kväll med flera föredrag. Samarbetet med Dalarnas museum och Folkuniversitetet Dalarna har fortsatt och under året arrangerades det totalt sex digitala lunchföredrag som lockade en stor publik. Årets tema var samiskt.

Många utbytesstudenter kom till Disagården för att få uppleva ett svenskt midsommarfirande. Musik, picknick och dans kring midsommarstången var uppskattat. Foto Frida Gereonsson.

FRILUFTSMUSEET DISAGÅRDEN

Friluftsmuseet Disagården har haft fler besökare än någonsin. Under maj och juni har 40 skolklasser och förskolegrupper besökt museet, medan det var lugnare under augusti och september. Museet har varit öppet för allmänheten juni–augusti med olika typer av visningar varje dag. Flera stora program har arrangerats. Både nationaldagen och midsommarafton slog besöksrekord men även slättern och skördedagen var välbesökta. Vid flera tillfällen under sommaren har det genomförts yo-

Disagården 2022	Barn/elever	Vuxna	Totalt
Bokade grupper	1032	219	1251
Grupper på egen hand	358	562	920
Öppna visningar	326	808	1134
Enskilda besökare*			25545
Totalt	10145	18705	28850

* Enskilda besökare specificerar inte barn och vuxna, men vi uppskattar att barn utgör ca en tredjedel av besökarna.

Gymnasieelever får en historisk introduktion till staden och ån, strax bredvid Uppsala slott. Foto Upplandsstiftelsen

gaklasser. Under helgerna har stugvärdar varit på plats i husen och mött besökarna. Under sommaren har Disagården haft två caféer drivna av två olika entreprenörer. Förutom ett mer traditionellt café har företaget Utefikat sålt mat och fika lagat på stekhäll. Flera besökare var nöjda med att utbudet var så stort.

Disagårdens lekmiljö, som är ett populärt inslag för de yngre besökarna, har utökats med nya djur. En ljudstation som drivs utan el har installerats i lekmiljön. Arbetet med att öppna upp och stänga för säsongen har genomförts genom att transportera föremål och rekvisita samt att gå igenom och inventera dem.

Utställningsteknikerna har byggt ett nytt koskjul samt två stora grindar till hagarna och medverkat vid bygget av ett nytt staket vid grishagen.

PROFESSORSVÅNINGEN I KULTURKVARTERET WALMSTEDTSKA

Vi har välkomnat besökare vid öppna visningar under vår och höst, familjevisningar på sport- och påsklov och äntligen åter under Kulturnatten. Skolor från förskola till universitetsnivå, föreningar och språkutbildningar har bokats in besök över hela året, men med en tyngdpunkt i december då museivåningen är klädd i julskrud. Besökantalet för visningar är uppe i normala nivåer efter pandemin och tillskottet av julmarknaden på gården gör att vi nått fler än någonsin i den intressanta 1800-talsmiljön som kulturkvarteret Walmstedtska utgör.

Utställningsarbetet har genomförts i våningen genom att se över och inventera behov och skapa en sammanslagen lista på möjligheter och akuta åtgärder som behövs göras. Deltagande vid större festivaler och marknader i kvarteret har skett för att se hur vi kan sprida mer information om Walmstedtska på ett bra sätt.

Samiska nationaldagen firades av många. Programmet arrangerades i samarbete med Samiska föreningen i Uppsala. Besökarna kunde bland annat lyssna på föredrag, kasta lassos eller lära sig att koka kaffe och laga mat över öppen eld. Foto Frida Gereonsson.

TILLGÄNGLIGHET

Under Kulturveckan, en vecka av, med och för personer med intellektuella funktionsnedsättningar, har programmet *Upptäck medeltiden!* genomförts. Under flera års tid har samma person arbetat med Kulturveckan vilket har skapat en trygg och bra relation mellan besökare och pedagog. Under hösten har en av fredagsvisningarna av utställ-

ningen Tyde den som kan erbjudits som syntolkad visning. Datumet var bestämt i samråd med SRF Uppsala län men tyvärr hade ingen med synnedsättning möjlighet att delta så visningen hölls utan syntolkning. Hemslöjds konsulenterna deltog i arbetet med *Dansa och slöjda en bok*, på Labanskolan.

STATISTIK Årsjämförelsetabell

Besöksstatistik	2022	2021	2020	2019	2018
Museibygggnaden	53 248	21 695	28 238	93 132	78 886
Disagården	28 850	15 889	10 974	20 030	21 902
Walmstedtska gården	2 151	633	308	964	1 231
Bibliotek/magasin	160	7	19	89	129
Regional verksamhet	12 095	4 561	31 894	22 006	24 072
Hemslöjden/Kaniken	222	230	412	1 267	1 240
Digitala aktiviteter	382	1 407			
Totalt	98 330	44 422	71 845	137 488	127 460

Mjödskål för att fira överlämnningen av Gamla Uppsala museum. Riksantikvarie Joakim Malmström från Riksantikvarieämbetet överlämnar Gamla Uppsala museums nyckel till Region Uppsala och Kulturnämndens ordförande Emelie Orring. Foto Gamla Uppsala museum.

GAMLA UPPSALA MUSEUM

Gamla Uppsala museum har varit öppet för bokade besök under årets alla dagar men på grund av pandemin och bytet av huvudman reducerades öppethållandet från ca 300 dagar till ca 240 dagar under 2022. Verksamheten fick under årets början anpassas efter rådande pandemi men glädjande nog återgick museivardagen till det normala under året. Entréavgift betalas en gång om året och ger den besökande rätt att delta i hela årets aktiviteter mot uppvisande av återbesökskort.

Efter att under flera år diskuterat ett eventuellt byte av huvudman från Riksantikvarieämbetet till Region Uppsala och Stiftelsen Upplandsmuseet togs beslut om överlämnande av Regionsfullmäktige i juni 2021. Beslutet innebar att den 1 januari 2022 blev Gamla Uppsala museum en del av Upplandsmuseet. Riksantikvarieämbetets officiella överlämnande skedde vid en överlämningsceremoni den 1 april i samband med att Gamla Uppsala museum återöppnade efter att ha haft pandemistängt. Den 1 april öppnade också museets nya basutställning som mottogs väl av besökare och press.

NY BASUTSTÄLLNING

Museets nya basutställning har producerats av No Parking, en dansk utställningsfirma. Utställningen är placerad på museets bottenplan och här får besökaren möjlighet att uppleva Gamla Uppsalas historia på ett nytt sätt. Besökaren uppmanas att aktivera sina sinnen genom taktila föremål, doft och ljud. Interaktiviteten lockar fram nyfikenheten och på ett lekfullt sätt får besökarna ta del av den senaste forskningen i Gamla Uppsala. Mitt i rummet återfinns ett bord som är en digital tidslinje. Här kan man genom enkla knapptryck resa i tiden och se hur Gamla Uppsala förändrats från istiden fram till idag. Tidslinjen är mycket uppskattad, både av besökare och museets pedagoger, då den på ett lättillgängligt sätt förmedlar platsens utveckling.

I den nya basutställningen finns en utbytbar del för att möjliggöra för tillfälliga utställningar. Nu i den första tillfälliga utställningen lyfts det forng Engelska eposet om Beowulf fram. Beowulfutställningen är gjord av No Parking i dialog med professor emeritus Bo Gräslund, som nyligen publicerat ny forskning om Beowulf, och vetenskapsjourna-

Gamla Uppsala museums nya utställning. Foto Olle Norling

listen Kristina Ekero Eriksson. I utställningen finns bland annat en vendeltidshjälm från Valsgärde, som är inlånad från Museum Gustavianum.

VISNINGSVERSAMHET

Gamla Uppsala museum har under 2022 haft öppet ca 240 dagar för allmänheten. Perioden april till september samt skollov är museet öppet alla dagar i veckan. Under resterande del av året är museet endast öppet måndag, onsdag, lördag och söndag. Museet erbjuder reguljära visningar och familjeaktiviteter varje helg året runt. Sommaren 2022 erbjöds sju visningar per dag under 8 veckor. Förutom öppethållande tar museet emot bokade visningar under årets alla dagar. 2022, under årets tre inledande månader var visningsverksamheten i museet stängd på grund av pandemin.

Under hösten har museet erbjudit extravisningsaktiviteter på utvalda helger. Med hjälp av Virtual Reality, VR har besökare fått göra en tidsresa tillbaka till vendeltiden. Då Virtual Reality är en solitärupplevelse har museet även erbjudit virtuella gruppvisningar. På en virtuell gruppvisning guidar en pedagog med hjälp av en joystick besökarna på en filmduk i det vendeltida Gamla Uppsala på 650-talet. Båda visningsaktiviteterna är oerhört populära.

Skolvisningsverksamheten var under 2022 påverkad av pandemins effekter. Museet erbjuder en bred skolverksamhet som riktar till alla skolans åldrar. Museet ska vara en integrerad del i skolans ordinarie verksamhet. Året inleddes med att enbart erbjuda digitala skolvisningar. Den digitala pedagogiken är ett spännande verktyg då den även möjliggör för oss att besöka elevers skolsalar oavsett var i landet de befinner sig. Redan i april började förfrågningar om skolbesök på plats i museet komma och trots pandemins effekter hittar skolorna sakta men säkert tillbaka till museet igen under året.

PROGRAM

Året har fyllts med aktivitet och glädjen att återigen få möta besökarna på plats i museet har varit stor. Efter att ha genomlevt flera säsonger som påverkats av pandemin erbjöd 2022 äntligen möjligheten att bjuda in besökarna till evenemang på plats. Först ut var naturligtvis öppningen av nya utställningen vilket lockade många besökare. Redan under april hölls årets första föreläsning. Professor emeritus Bo Gräslund föreläste då om Beowulf. Han kom att följas av fler föreläsningar som alla var för sig bidrog till spridandet av kunskap om Gamla Uppsala och dess historia.

VR – Virtual Reality, ett nytt sätt att uppleva gamla tider och miljöer; här ett besök i vändetidens Gamla Uppsala
Foto Gamla Uppsala museum.

Alla museets programdagar har ett barnperspektiv då vi har en stor andel besökare som är under 18 år. Publika dagar som anordnats med externa deltagare är bland annat Kungshögarnas mästerskytt, en pilbågstävling som samarrangerats tillsammans med långbågssällskapet Sagittarii Holmiae. Pilbågstävlingen, som både har en ungdoms- och vuxenklass, är årligt återkommande och har blivit ett uppskattat inslag under försommarsäsongen. Då vi under flera år påverkats av pandemin planerades flera aktiviteter med externa aktörer till andra delen av året. Hösten kom därför att bli intensiv med flertalet större publika dagar som tex vikingadagar och historiska modevisningar. Vårt att nämna är ett besök av Sveriges enda musikarkeolog, Cajsa S. Lund tillsammans med två fantastiska musiker från Musik i syd som under en helg i oktober besökte museet.

Större dagar i egen regi som sticker ut är arkeologidagen i augusti som 2022 samarrangerades med arkeologiska avdelningen på Upplandsmuseet. Tyvärr inföll arkeologidagen på en av sommarens mest regniga dag så trots att programmet var strålande hade vi önskat fler besökare.

Årets mest besökta dag blev Gamla Uppsala julmarknad som anordnades, enligt tradition, den andra advent. Flertalet externa aktörer deltog i

julmarknaden på museet. Det blev en lyckad dag som totalt lockade ca 4000 personer

Året kom att avslutas med jullovsöppet och teater tillsammans med Teater Oland. Teater Oland specialscrev en föreställning om Snorre Sturlasson till museet som hade urpremiär på museet under jullovet.

Alla skollov, sport-, påsk- och höstlov har museet extra öppet och har pedagogiska program för lediga skolbarn. Under 2022 var sportlovet ett digitalt lov på museet med tema Runor. Glädjande nog kunde vi öppna museet lagom till påsklovsprogrammet. Programinnehållet utgick delvis från vår nya utställning och det fanns även program om mytologi. Under höstlovet var temat "Vikingens koffert", där de deltagande familjerna fick lära sig allt om hur man klädde sig under vikingatiden.

Förutom skolloven är det Barnens dagar på Gamla Uppsala museum i augusti och Take over dagen som är viktiga barnprogramdagar. Barnens dagar på Gamla Uppsala museum är ett samarbetsprojekt med Institutionen för arkeologi och antik historia på Uppsala universitet. Under en vecka i augusti får sommarstudenterna möjlighet att praktiskt prova på sina förmedlingskunskaper då de planerar och genomför barnaktiviteter på museet.

Över 1000 år av prakt och flärd. Foto Björn Falkevik

Take over dagen är ett årligt återkommande projekt. Museet bjuder in en skola och deras elever i årskurs 3, ca 50-60 elever, att ta över verksamheten och driva museet själva under en dag. All planering och marknadsföring gör barnen själva i samarbete med skolans lärare och museets pedagoger. Takeoverdagen 2022 samarbetade museet med Gamla Uppsala skola som genomförde sin Takeoverdag en lördag i november. Som alltid blev dagen en succé och eleverna var fantastiska.

DIGITAL VERKSAMHET

Museivärlden erbjuder idag så mycket mer än enbart klassiska museibesök. Gamla Uppsala museum har under flera års tid valt att jobba både analogt och digitalt. Under pandemiåren kom den digitala verksamheten vid museet att utvecklas ytterligare.

Under 2022 har Gamla Uppsala Museum anordnat digitala föreläsningar med återkommande samarbetspartners som tex arkeologimagasinet Populär Arkeologi. Föreläsningarna är ett sätt för oss att sprida kunskap om arkeologi och historia och samtidigt väcka intresse för och informera om museets verksamhet på plats.

Vi sprider också kunskap om Gamla Uppsala samt om yngre järnåldern och medeltiden genom text och kortare videoklipp på Facebook, Instagram och YouTube.

BUTIK OCH VÄRDSKAP

På Gamla Uppsala museum vill vi att alla besökare ska mötas av ett gott bemötande och värdskap i toppklass. All museets personal får därför alltid en utbildning av gott värdskap innan de börjar på museet. Museet har under flera år fungerat som en av Destination Uppsalas Info Points vilket är till stor glädje för museets besökare. Som en del i arbetet kring InfoPoint deltar museets personal fortlöpande i utbildningar som rör det goda värdskapet.

Projektet Turist i egen stad anordnas av Destination Uppsala. Här vill man få Uppsalas invånare att bli goda ambassadörer för staden genom att en dag i juni erbjuda invånarna att delta i visningsresor till stadens besöksmål. Visningsresor med temat vikingar anordnades till Gamla Uppsala under 2022.

Vi har under året bytt kassasystem i butiken vilket inneburit en del extra arbete.

Butiken är en stor del av museibesöket. Här ska man hitta ett brett utbud av produkter, i alla pris-klasser. Under året har butiken aktivt arbetat och utgått från hållbarhet och därmed utökat försäljningen av närproducerade varor.

I butiken återfinns numera också möjlighet att köpa publikationer som getts ut av Upplandsmuseet, vilket visat sig vara uppskattat.

Under året har museet som tillägg till butiken haft ett café med enklare fika och glass till försäljning, för att på så sätt möjliggöra för besökaren att förlänga sitt besök och sin totalupplevelse.

Kurs i tillverkning av gräskronor i samarbete med De Linneanska trädgårdarna 2022.
Foto Marie Fagerlind

HEMSLÖJD

HEMSLÖJD I REGION UPPSALA OCH PÅ UPPLANDSMUSEET

Hemslöjd är en kulturform som lockar många, både utövare och åskådare. Med slöjdens kunskap kan du göra egna val som bidrar till ett hållbart samhälle, både på ekonomiskt, socialt och ekologiskt plan. Slöjden kan knyta kontakter över språk- och kulturgränser. Hemslöjd är ett kulturområde inom Kultursamverkansmodellen och dess främsta uppdrag är att främja och utveckla hemslöjd i regionen. Hemslöjd i Upplandsmuseet har huvudsakligt fokus på barn och unga, hållbarhet, kunskapsförmedling samt på att stötta och utveckla näringsverksamma slöjdare. Arbetet sker främst på ett strategiskt plan och i största möjliga mån med ett tvärkulturellt perspektiv. Det består bland annat av rådgivning, fortbildning, utställningar, seminarier och nätverksbyggande. För att få en bred spridning av slöjden samarbetar vi med ideella föreningar, professionella utövare, studieförbund, kommuner, näringsliv, skolor, olika kulturinstitutioner samt hemslöjdskonsulentverksamheter runt om i landet.

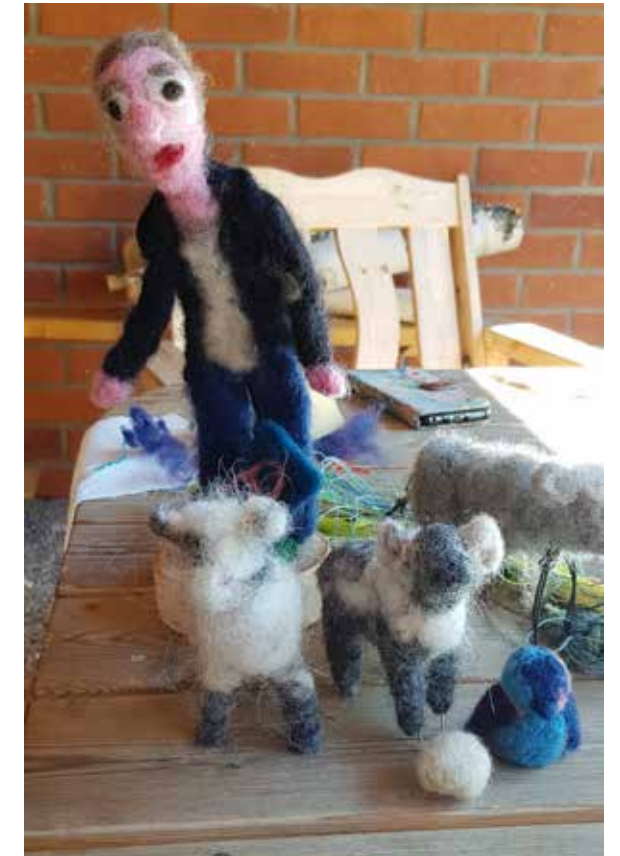
I Region Uppsala finns två konsulenter fördelade på 175% tjänst. Hemslöjdskonsulenterna i Region Uppsala (LHK) har Upplandsmuseet (UM) som huvudman.

SLÖJD FÖR BARN OCH UNGA

I slöjdverksamhet riktad till barn och unga sker arbetet både på praktiskt och strategiskt plan. Vi strävar efter att så många som möjligt i målgruppen ska känna till och ha tillgång till hemslöjd både i skola och på fritiden. Arbetet sker främst genom regionala och lokala nätverk, kultursekreterare, bibliotek, skolor och fritidsverksamheter. Vi utbildar och handleder slöjdare och pedagoger som vill verka inom barns skola och fritid. Totalt har våra aktiviteter nått cirka 700 barn under 2022.

Exempel på aktiviteter:

- Hemslöjd med barn och unga på fritiden.Handledning och utbildning av pedagoger som arbetar inom Uppsala kommuns kulturskolas verksamhet.

Kulturkollo Slöjd på Wiik augusti 2022. Foto Marie Fagerlind

- Kulturkollo med slöjd i samarbete med region Uppsala och länets kulturskolor.
- Hemslöjd i skolan. Samarbete med pedagoger i grundskola under rubriken Slöjd Håller.
- Nätverket Prio Barn och Unga, kunskapsutbyte och föreläsningar kring barn och ungas slöjdande.
- Nätverket Kulturkraft som samlar kulturkonsulenter inom Region Uppsala, där vi samarbetar och utbyter erfarenheter kring aktuella projekt och aktiviteter riktade till barn och unga. Exempel på samarbetspartners under året är Region Uppsala, Region Dalarna samt Uppsala och Heby kommuner, länets kulturskolor och yrkesverksamma slöjdare. Här finns även konsulentverksamheter i Sörmland, Västmanland, Västergötland, Stockholm och Halland.

SLÖJD HÅLLER

Slöjd Håller är ett koncept som drivs av Sveriges hemslöjdskonsulenter med fokus på Slöjden som hållbar resurs kopplat till FN:s globala hållbarhetsmål – Agenda 2030. Syftet är att inspirera till att använda enkla redskap, energisnåla tekniker och återanvända naturliga material. Genom kunskap kan egna val som bidrar till ett mer hållbart samhälle göras. 2022 är första året av tre då med fokus på Slöjden, skogen och hållbarheten. Hemslöjds-konsulenterna där två läns-/regionsövergripande samarbetet genomförts.

Exempel på aktiviteter:

- Metodutveckling – Slöjd Håller
- Residensvecka för yrkesverksamma slöjdare
- Genomförande digital temavecka med fokus på slöjden som hållbar resurs
- Lärarfortbildning med fokus på återbruk och resurshushållning

Samtliga aktiviteter genomfördes i samarbete med Nämnden för hemslöjdsfrågor, Göteborgs universitet, Hemslöjds-konsulenterna i Gävleborg, Dalarna, Örebro, Västmanland och Värmland, samt slöjdföretagare.

KUNSKAPSFÖRMEDLING

Intraset och efterfrågan från omvärlden för naturmaterial, traditionella tekniker och strävan efter en mer hållbar livsstil ökar. Vi har arrangerat kurser, föreläsningar och workshops som möjliggör att kunskaper om immateriella kulturarv lever vidare och utvecklas. Digital kommunikation har delvis ökat tillgängligheten och spridningen av slöjden. Digitala forum kan inte ersätta det fysiska mötet utan är ett komplement i överföring, förståelse och utveckling av det immateriella kulturarvet.

Exempel på digitala aktiviteter:

- Samarbetet Kulturella Kreativa händer i Mälardalen förlade sin träff helt digitalt.
- Samarbetet Slöjd Håller med aktiviteter som föreläsningssvecka med fokus på slöjden som hållbar resurs.

Kulturkollo Slöjd på Wiik augusti 2022. Foto Marie Fagerlind

Exempel fysiska på aktiviteter:

- Vandringsutställningarna 7 kg järn och Ull för livet. Se avsnitt ovan om vandringsutställningar.
- Deltagande i nationella projektet 1 kvm lin.
- Föreläsningar samt kurser för pedagoger, yrkesverksamma slöjdare och intresserad allmänhet.

Exempel på samarbetspartners: Svenska hemslöjdsföreningars riksförbund, regionala och lokala hemslöjdsföreningar, Nämnden för hemslöjdsfrågor, enskilda näringsverksamma slöjdare och företag samt nationellt samarbete med Dalarna, Gävleborg, Sörmland, Västmanland, Värmland, Örebro och Stockholms län/regioner.

Slöjddresidens Fågelsjö. Foto Kajsa Stinnerbom

HEMSLÖJD SOM NÄRINGSRETT

Hemslöjdsområdet har i uppdrag att främja yrkesverksamma slöjdare. Detta görs långsiktigt och med ett tvärperspektiv främst genom nätverkande, seminarier, residens och utbildningar. Under året har vi engagerat, utbildat och samverkat med cirka 110 yrkesverksamma slöjdare genom utställningen 7 kg järn och regionssamarbetet Kulturella Kreativa händer i Mälardalen.

Exempel på samarbetspartners: Dalarna, Gävleborg, Sörmland, Västmanland, Värmland, Örebro och Stockholms län/regioner samt lokala hantverksföreningar och företag.

KANIKEN – SLÖJDENS VERKSAMHETSLOKAL

Verksamhetslokalen i Kaniken är anpassad för slöjd, föreläsningar och workshops. Lokalen, som ligger i centrala Uppsala, är en betydelsefull mötesplats för regionens och Uppsalas slöjdintresserade allmänhet. Lokalen används till publika arrangemang, utbildningar och föreläsningar. I lokalen arrangeras regelbundet aktiviteter i egen regi samt i samarbete med regionala och lokala föreningar.

ÖVRIG VERKSAMHET

UPPLANDSMUSEET OCH UPPLANDS FORNMINNESFÖRENING OCH HEMBYGDSFÖRBUND

Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund är det regionala förbundet för hembygdsrörelsen i Uppsala län. Grunden utgörs av Upplands fornminnesförening, bildad 1869. År 1980 blev föreningen regionalt hembygdsförbund för länets hembygdsföreningar, och antog då namnet Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund.

År 2022 var 81 hembygdsföreningar anslutna till förbundet med sammanlagt 13 000 medlemmar samt 445 enskilda medlemmar.

Föreningen grundade Upplandsmuseet 1909 och år 1959 stiftade föreningen Stiftelsen Upplandsmuseet tillsammans med landstingen i Uppsala och Stockholms län samt Uppsala stad. I stiftelsen sitter idag representanter från Region Uppsala och Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund, där förbundet har en ordinarie- och en suppleantplats. Ordinarie ledamot för förbundets räkning har under året varit Marie Andersson, efter årsmötet 2022 ersatt av Göran Ulväng, som tidigare var suppleant. Eva Wrede innehar nu suppleantplatsen. Landsantikvarien är sekreterare i Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds styrelse. Anders Blomqvist är skattmästare.

Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund ansvarar för fem samförvaltade stiftelser, varav två har Upplandsmuseet som destinatar: Stiftelsen Constance Anderssons donationsfond och Stiftelsen Hilmer Åberg fond. Fonderna förvaltar ett kapital som i slutet av 2022 uppgick till 64 miljoner, där huvuddelen av avkastningen tillfaller Upplandsmuseet.

Upplandsmuseet och Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund har ett avtal som reglerar fondförvaltning, administrativa tjänster, redaktionellt arbete, förlagsverksamhet, försäljning samt museiservice till förbundet. Upplandsmuseet svarar för Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds kansli, medlemsregister och redaktion. Antikvarierna håller normalt kontakt med föreningarna genom personliga besök, föredrag

och rådgivning. Museets samtliga avdelningar står till hembygdsrörelsens förfogande. Det innebär att föreningarna kan få råd om underhåll av byggnader, föremåls- och fotosamlingar samt pedagogisk verksamhet.

Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund startade året traditionsenligt med Vintertering första söndagen i februari, denna gång i digital form. På programmet stod utdelning av Disa Gilles pris och ett föredrag på temat "Glimtar från det förflutna – John Alinders bilder berättar" av museets chef för avdelningen Samlingar, Berit Schütz.

Förbundets årsmöte ägde rum den 23 april med Björklinge hembygdsförening som värd, med ett fullspäckat förmiddagsprogram med visningar av museum och kyrka. Stämman för enskilda medlemmar hölls 18 september på Gamla Uppsala museum.

Två digitala föreläsningsserier i samarbete med Upplandsmuseet anordnades under året: "Nya perspektiv på Upplands medeltida kyrkor" var vårens tema, medan höstens föreläsningsserie hade tema "Medeltida möbler i Vendel, läsvanor i Funbo och triangeldrama i Smedjegårdshäktet – senaste nytt från årsboken Uppland!".

I samarbete med Länsforskningsrådet i Uppsala län genomfördes i november för sextonde gången seminariet "Uppland i forskningen" där professionella och amatörforskare möts med uppländsk forskning i fokus.

Under november månad anordnades fyra lokala träffar för hembygdsföreningarna som lockade ett 40 tal representanter från 22 föreningar, med syfte att dels utbyta erfarenheter, dels diskutera SHF:s framtidsstrategi.

I slutet av året utgavs Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds årsbok UPPLAND 2022 med Herman Bengtsson, Upplandsmuseet, som redaktör. Den innehöll, utöver rapporter från hembygdsföreningarnas verksamhet, sju artiklar: Kärlek, kyssar och konfekt. Triangeldrama i Smedjegårdshäktet 1848, av Bonnie Clementsson, Vagar med gamla rötter i Hagunda och Långhundra, av Hans Göthberg, "Att spanna hågen och ge männis-

Halmtakläggare Eje Arén lägger om halmtaket med tröskad långbalm av råg på spannmålsboden på Kvekgården. Foto Göran Ulväng

kan hennes andliga ryggrad". En studie av sockenbiblioteket i Funbo, av Germund Larsson, Järnets byggnader – slaggtegelhusen i Söderfors, av Karin Blent, Ett 1800-talsfynd från Åkerby. Ett nyfött barn i en svepask, av Anton Runesson, Emma Maltin, Elizabeth Ellen Peacock, Stina Tegnhed & Charlotta Hanner Nordstrand, Två medeltida möbler från Vendels kyrka, av Pia Bengtsson Melin, Orsbo – från sätesgård till gård under frälse, av Mats Olsson, samt Samer i nordvästra Uppland – arkeologiska forskningsundersökningar, av Linda Qviström, Torun Zachrisson & Jonas Monié Nordin.

På årsboken Upplands hemsida www.aarsboken-uppland.se, där årsböckerna publiceras i pdf-format med fem års fördröjning, har i slutet av året boken "Uppland 2017" lagts ut. Därmed finns nu 76 årsböcker tillgängliga där med över 1000 artiklar om det uppländska kulturarvet tillgängliga för allmänheten.

KVEKGÅRDEN

Museigården och byggnadsminnet Kvekgården i Stora Kveks by utanför Örsundsbro ägs av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. Kvekgården är en av Sveriges bäst bevarade bondgårdar på ursprunglig plats och anläggningens status som byggnadsminne kräver hög trovärdighet i utförande samt i val av traditionella material vid fortlöpande åtgärder på byggnaderna. Upplandsmuseet ansvarar för byggnadsvården på Kvekgården på uppdrag av och i samverkan med ägaren. Lagunda hembygdsförening har skött delar av det löpande underhållet under året, ansvarat för visningar under helger sommartid och haft viss programverksamhet. Under året reparerades lerkliningen i bostadshusets stuga och kammare, och både bostaden och spannmålsboden försågs med nya halmtak. Reparationerna möjliggjordes genom ekonomiskt stöd från Länsstyrelsen. I juni användes Kvekgården vid en TV-inspelning inför SVT:s stora satsning *Historien om Sverige*.

Slätter på Disagården. Foto Frida Gereonsson

BESÖKSSTATISTIK 2022

EXKLUSIVE GAMLA UPPSALA MUSEUM

Fördelning på olika besökskategorier	Akademi- kvarnen	Disagården	Walmstedtska gården	Bibliotek/ Föremåls- magasin	Regional verksamhet	Hemslöjds- lokalen	Digitala program	Totalt
Enskilda besökare	51 357	26 679	1 338	5	10 973	211	595	91 158
Totalt antal besök skola och förskola								
Antal personer	2 103	1 893	752	45	1 747	11	30	6 581
Antal grupper	95	58	35	6	56	1	1	252
Övriga grupper								
Antal personer	357	278	61	110	696	0	40	1 542
Antal grupper	13	15	7	3	23	28	24	113
Totalt antal skolor och förskolor samt övriga grupper								
Antal personer	2 460	2 171	813	155	2 443	11	70	8 123
Antal grupper	117	79	39	10	79	1	4	329
Totalt antal besökare	53 817	28 850	2 151	160	13 416	222	665	99 281

ÅRSJÄMFÖRELSE

Besöksstatistik	2022	2021	2020	2019	2018	2017
Museibyggnaden	53 817	21 695	28 238	93 132	78 886	75 297
Disagården	28 850	15 889	10 974	20 030	21 902	19 921
Walmstedtska gården	2 151	633	308	964	1 231	1 202
Bibliotek/magasin	160	7	19	89	129	167
Regional verksamhet	13 416	4 561	31 894	22 006	24 072	17 356
Hemslöjdslokalen	222	230	412	1 267	1 240	1 246
Digitala aktiviteter	665	1 407				
Gamla Uppsala museum	37 785	<i>(varav besök från barn och unga 11 987 st)</i>				
Totalt	137 066	44 422	71 845	137 488	127 460	115 189

VERKSAMHETENS SPRIDNING I REGIONENS KOMMUNER 2022

Verksamhetsgren	Enköping	Heby	Håbo	Knivsta	Tierp	Uppsala	Älvkarleby	Östhammar
Forskning	•	•	•			•		
Insamling av bild och föremål	•				•	•		•
Arkeologiska undersökningar	•	•	•	•		•		•
Remisser, yttranden	•	•	•	•	•	•	•	•
Inventeringar, dokumentation	•	•	•	•	•	•	•	•
Antikvarisk medverkan	•	•	•	•	•	•		•
Vandringsutställningar, minneslådor	•	•		•		•	•	•
Utställningar, övriga			•		•	•		
Pedagogisk verksamhet	•	•	•	•	•	•	•	•
Föredrag, stads- och fältvandringar	•	•	•	•	•	•	•	•
Hemslöjdskonsulenternas verksamhet	•	•				•	•	•

ÅRSREDOVISNING 2022

MUSEISTIFTELSENS HUVUDMÄN

Stiftelsen Upplandsmuseet är länsmuseum för Uppsala län med Region Uppsala och Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund som anslagsgivare och kvarvarande stiftare.

INRE ORGANISATION OCH STYRNING AV VERKSAMHETEN

Upplandsmuseet är organiserat med sex funktionellt uppdelade avdelningar/ansvarsområden för forskning, publik verksamhet (här ingår Gamla Uppsala museum, enhet kommunikation samt enhet lärande och slöjd), samlingar, arkeologi, kulturmiljö och verksamhetsstöd.

Chef vid museet är landsantikvariern. Vetenskaplig ledare för verksamheten är forskningsschefen. Museets ledningsgrupp består av landsantikvariern och avdelningscheferna.

Verksamhetens mål, inriktning och innehåll styrs övergripande genom stiftelsens stadgar, måldokument, de av styrelsen fastställda programmen för kunskapsuppbyggnad, vård och förmedling, långsiktig strategisk plan samt i övrigt genom årlig verksamhetsplanering och budget.

STIFTELSEN UPPLANDSMUSEET, LÄNSMUSEUM FÖR UPPSALA LÄN

FLERÅRSJÄMFÖRELSE

Belopp i tkr	2022	2021	2020	2019	2018
Totala intäkter	56 819	46 350	45 993	42 680	44 109
Varav bidrag	43 558	37 231	38 012	33 955	32 604
Resultat	-2 277	3 276	6 604	2 418	2 907
Balansomslutning	38 891	38 848	33 046	28 339	25 402
Soliditet (%)	71	77	81	71	70
Antal årsarbetare	53	46	47	50	52

FÖRÄNDRINGAR I EGET KAPITAL

	Fritt eget kapital
Belopp vid årets ingång	29 984 482
Årets vinst	-2 277 259
Belopp vid årets utgång	27 707 223

RESULTATRÄKNING

Belopp i kr	Not	2022-01-01 2022-12-31	2021-01-01 2021-12-31
Verksamhetens intäkter			
Nettoomsättning		13 260 227	9 119 012
Bidrag	2	43 558 923	37 231 258
		56 819 150	46 350 270
Verksamhetskostnader			
Direkta kostnader		-4 375 598	-3 241 846
Övriga externa kostnader -		-19 062 416	-15 805 799
Personalkostnader	3	-33 080 067	-29 055 509
Av- och nedskrivningar av materiella och immateriella anläggningstillgångar		-97 102	-109 766
		-56 615 183	-48 212 920
Verksamhetsresultat		203 967	-1 862 650
Resultat från finansiella poster			
Resultat från övriga värdepapper och fordringar som är anläggningstillgångar		-2 991 954	4 686 840
Övriga ränteintäkter och liknande resultatposter		510 755	482 610
Räntekostnader och liknande resultatposter		-27	-30 507
		-2 481 226	5 138 943
Resultat efter finansiella poster		-2 277 259	3 276 293
Resultat före skatt		-2 277 259	3 276 293
Övriga skatter			
Årets resultat		-2 277 259	3 276 293

STIFTELSEN UPPLANDSMUSEET, LÄNSMUSEUM FÖR UPPSALA LÄN

BALANSRÄKNING

Belopp i kr	Not	2022-12-31	2021-12-31
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
<i>Materiella anläggningstillgångar</i>			
Inventarier, verktyg och installationer	4	623 551	396 631
		623 551	396 631
<i>Finansiella anläggningstillgångar</i>			
Andra långfristiga värdepappersinnehav	5	13 174 753	20 762 015
		13 174 753	20 762 015
Summa anläggningstillgångar		13 798 304	21 158 646
Omsättningstillgångar			
<i>Varulager m.m.</i>			
Färdiga varor och handelsvaror		432 548	154 593
		432 548	154 593
<i>Kortfristiga fordringar</i>			
Kundfordringar		1 022 484	1 375 555
Aktuell skattefordran		280 574	0
Övriga fordringar		5 527	16 300
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter		3 254 552	2 980 414
		4 563 137	4 372 269
<i>Kassa och bank</i>			
Kassa och bank		20 096 610	13 162 776
		20 096 610	13 162 776
Summa omsättningstillgångar		25 092 295	17 689 638
SUMMA TILLGÅNGAR		38 890 599	38 848 284
EGET KAPITAL OCH SKULDER			
Eget kapital			
Balanserat resultat		29 984 482	26 708 189
Årets resultat		-2 277 259	3 276 293
Summa eget kapital		27 707 223	29 984 482
<i>Kortfristiga skulder</i>			
Leverantörsskulder		1 556 491	1 841 715
Aktuell skatteskuld		0	73 042
Övriga skulder		2 650 610	1 308 564
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter		6 976 275	5 640 481
Summa kortfristiga skulder		11 183 376	8 863 802
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER		38 890 599	38 848 284

NOTER

Not 1 Redovisnings- och värderingsprinciper

Årsredovisningen är upprättad i enlighet med årsredovisningslagen och BFNAR 2012:1 Årsredovisning och koncernredovisning (K3). Principerna är oförändrade jämfört med föregående år.

Definition av myckeltal

Soliditet

Justerat eget kapital i procent av balansomslutning

Materiella anläggningstillgångar

Materiella anläggningstillgångar redovisas till anskaffningsvärde med avdrag för ackumulerade avskrivningar och eventuella nedskrivningar. Tillgångarna skrivs av linjärt över tillgångarnas bedömda nyttjandeperiod. Följande nyttjandeperioder tillämpas:

	Antal år
Inventarier	5,8,10
Bilar	8

Varulager

Varulagret är upptaget till det lägsta av anskaffningsvärdet och verkligt värde.

Fordringar

Fordringar har upptagits till de belopp varmed de beräknas inflyta.

Finansiella instrument

Finansiella instrument värderas till verkligt värde efter marknadsvärdet.

Övriga tillgångar, avsättningar och skulder

Övriga tillgångar, avsättningar och skulder har värderats till anskaffningsvärden om inget annat anges nedan.

Intäktsredovisning

Inkomsten redovisas till det verkliga värdet av vad som erhållits eller kommer att erhållas. Företaget redovisar därför inkomsten till nominellt värde (fakturabelopp) om ersättningen erhålls i likvida medel direkt vid leverans. Avdrag görs för lämnade rabatter.

Tjänsteuppdrag och entreprenadavtal

Uppdragsinkomster och uppdragsutgifter för uppdrag till fast pris redovisas som intäkt när arbetet är väsentligen fullgjort (färdigställandemetoden).

UPPLYSNINGAR TILL ENSKILDA POSTER

NOT 2 Bidrag	2022	2021
<i>Övriga rörelseintäkter uppdelade på intäktslag</i>		
Kultursamverkansmodellen, Region Uppsala	26 918 829	24 575 700
Kultursamverkansmodellen, Statligt	7 500 000	7 163 000
Kulturdepartementet, Gamla Uppsala museum	4 800 000	
Lönebidrag	1 470 537	1 448 245
Riksantikvarieämbetet	415 327	447 816
Constance Andersson	1 600 000	2 450 000
Övriga*	854 230	1 146 497
	43 558 923	37 231 258

* I summan "Övriga" ingår forskningsbidrag.

NOT 3 Medelantal anställda	2022	2021
-----------------------------------	-------------	-------------

Medelantal anställda

Medelantalet anställda bygger på av stiftelsen betalda närvarotimmar relaterade till en normal arbetstid.

Medelantal anställda har varit	53	46
--------------------------------	----	----

NOT 4 Inventarier, verktyg och installationer	2022-12-31	2021-12-31
--	-------------------	-------------------

Ingående anskaffningsvärde	1 881 528	1 771 228
Försäljningar/utrangeringar	324 022	110 300
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	2 205 550	1 881 528
Årets avskrivningar	-97 102	-109 766
Utgående redovisat värde	623 551	396 631

NOT 5 Andra långfristiga värdepappersinnehav	2022-12-31	2021-12-31
---	-------------------	-------------------

Ingående anskaffningsvärde	20 762 015	19 416 511
Försäljningar/utrangeringar	-7 587 262	1 345 504
Utgående ackumulerade anskaffningsvärden	13 174 753	20 762 015
Utgående redovisat värde	13 174 753	20 762 015

NOT 6 Väsentliga händelser under räkenskapsårets slut

Under hösten 2021 inleddes övergången av Gamla Uppsala Museum till Upplandsmuseet från Riksantikvarieämbetet via Region Uppsala. Gamla Uppsala är en av Skandinaviens mest värdefulla kulturmiljöer och mest mytomspunna platser. Här låg redan på 500-talet ett politiskt och religiöst maktcentrum. Gamla Uppsala museum presenterar platsens sägenomspunna historia. I utställningen finns unika originalfynd, modeller, bildspel, ljudberättelser och en barnhörna för järnålderslek. Gamla Uppsala museum ligger vid de tre monumentala Kungshögarna.

Ny museichef tillträdde efter sommaren 2022.

NOT 7 Väsentliga händelser efter räkenskapsårets slut

Ny styrelse tillträder 2023.

Följ oss på sociala medier via länkarna nedan eller via QR-koden:

WEBSIDA www.upplandsmuseet.se

FACEBOOK <https://www.facebook.com/Upplandsmuseet/>

INSTAGRAM <https://www.instagram.com/upplandsmuseet/>

DIGITALT MUSEUM <https://digitalmuseum.se/owners/S-UM>

YOU TUBE <https://www.youtube.com/channel/UCT3mIN44DF6BJJPuvrfh17A>

BESTÄLL NYHETSBRIVET <http://pub.epostservice.se/Subscribe/Form/105/f6c08fb684e8>

Upplandsmuseet, Länsmuseum för Uppsala län
adress Drottninggatan 7, 753 10 Uppsala
telefon 018-16 91 00 [hemsida www.upplandsmuseet.se](http://www.upplandsmuseet.se)